

Vlaams
Parlement

ingediend op **43** (2019-2020) – Nr. 1
24 april 2020 (2019-2020)

Jaarverslag

van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties

2019

Jaarverslag

Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten

2019

Open venster op gesloten en besloten jeugdinstituten

Hoe waken maandcommissarissen
over de rechten van jongeren in
gesloten en besloten jeugdinstituten?
Waar loopt het goed en waar knelt het?
Wat zijn de aanbevelingen?

Jaarverslag

Commissie van Toezicht
voor jeugdinstellingen

2019

Open venster op gesloten
en besloten jeugdinstellingen

Jongeren die van hun vrijheid beroofd zijn, hebben het recht om gehoord te worden

Dit is het tweede jaarverslag van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten. We legden een hele weg af sinds het Vlaams Parlement op 3 februari 2017 het decreet goedkeurde over de oprichting van de Commissie. Al in 2010 pleitte het Kinderrechtencommissariaat voor onafhankelijk toezicht op de gemeenschapsinstellingen in een dossier over rechtswaARBorgen voor minderjarigen in detentie. Ook internationale standaarden benadrukken het belang daarvan.

Kwetsbaar en onzichtbaar

In een gemeenschapsinstelling of in een jeugd-gevangenis zitten opgesloten jongeren in een erg afhankelijke en kwetsbare positie. Ze zijn onzichtbaar voor de samenleving. Bezoekmomenten en contacten met de buitenwereld zijn strikt afgebakend. Het Kinderrechtencommissariaat stelde een enorme variatie vast in rechtswaARBorgen voor Vlaamse jongeren die opgesloten worden. Het vraagt een duidelijke, wettelijk vastgelegde rechtspositie voor alle minderjarigen die van hun vrijheid beroofd worden.

Onze dertien vrijwillige maandcommissarissen hebben ook dit jaar heel geëngageerd hun rol opgenomen in hun voorziening. Ze luisteren naar de jongeren, los van hun hulpverleningstraject. Hun relatie met de jongeren vertrekt van een wit blad. Soms zijn de vrijwilligers er gewoon, soms praten ze met de jongeren die graag iets willen delen, soms doen ze mee met de activiteiten. Ze brengen mee het gewone in het ongewone binnen. Ze nemen de tijd om een vertrouwensrelatie op te bouwen met respect voor het persoonlijke verleden, de context en alle identiteiten van de jongeren.

Daarnaast gaan de maandcommissarissen, als ze daarvoor het mandaat hebben van de jongere constructief het gesprek aan met hulpverleners en directie, en bekijken ze mee waar jongeren in de instellingen op botsen.

Duidelijke evolutie

De aanbevelingen van het eerste jaarverslag bleven niet onopgemerkt. De voorzieningen gingen aan de slag met wat de jongeren daarin vertelden. We zien een evolutie in de aanpak in de gesloten voorzieningen of gemeenschapsinstellingen. Er is veel aandacht voor een positief leefklimaat, met focus op de persoonlijke groei van de jongeren, ruimte om keuzes te maken, autonomie en vertrouwen te geven. En er is aandacht voor een basishouding van begeleiders die daarop gericht is. Er kwamen ook aanpassingen in de onthaalfase en in de contactmogelijkheden met de buitenwereld. Dat bewijst de belangrijke rol van de maandcommissarissen die onbevungen, rekening houdend met de ervaringen van jongeren, evidenties in vraag durven stellen.

In dit jaarverslag brengen we onze aanbevelingen voor de voorzieningen en ook ruimer voor het beleid. Wat loopt moeilijk voor jongeren die gedeeltelijk van hun vrijheid beroofd zijn? Wat kan anders? Wat is hun perspectief? Hoe beleven zij hun tijd in de voorziening? Wij gaan graag de dialoog aan en brengen in die dialoog de stem van jongeren naar voren. Vaak willen de jongeren vooruit in het leven en komen ze zelf met verrassende inzichten. Als je maar luistert. In de voorzieningen waarvoor de Commissie van Toezicht bevoegd is, verblijven jongeren

met een heel uiteenlopend profiel. De diversiteit van de leefgroepen is evident maar is ook een grote uitdaging. De voorzieningen moeten blijven investeren in zorg op maat en in een waardevol en aangepast onderwijsaanbod dat jongeren alle kansen geeft als ze weer uit de voorziening komen. We moeten vooral zorgen dat jongeren niet onthouden worden. Jongeren hebben recht op informatie over de regels en de leefstructuur, over het sanctiebeleid. Ze hebben ook fundamenteel recht op ontspanning en vrije tijd. Op samen zijn, op verbondenheid en solidariteit. En ook hun recht op inspraak en participatie is cruciaal. Echt luisteren is een basishouding die de ander serieus neemt zonder te oordelen.

Het verlangen naar geborgenheid en erbij horen is universeel. Hulpverleners in de voorzieningen doen hun uiterste best om voor de jongeren een verschil te maken want vaak hebben zij die geborgenheid te veel moeten missen. Als de maandcommissarissen er mee voor zorgen dat jongeren zich gehoord voelen in de voorzieningen, is onze missie geslaagd.

Gedreven vrijwilligers

In dit voorwoord noem ik graag uitdrukkelijk Yolande Schulpen, onze maandcommissaris van het eerste uur. Ze wist al even dat ze ziek was en toch wilde ze haar mandaat blijven opnemen. Helaas overleed ze dit jaar. We herinneren ons haar gedrevenheid voor de Commissie van Toezicht en vooral voor de jongeren. Want dat drijft veel maandcommissarissen: zorgen dat de rechten gerespecteerd worden van jongeren in een kwetsbare situatie die vaak al veel meemaakten. Dat ze waardig benaderd worden.

Onze dertien maandcommissarissen zijn stuk voor stuk gedreven vrijwilligers. Ik dank ze voor hun inzet, hun geloof in de dialoog en hun aandacht en respect voor de jongeren die ze ontmoeten in hun werk. Veel dank ook aan Inge Schoevaerts, de secretaris van de Commissie van Toezicht, die dit jaarverslag maakte en er telkens in slaagt om door het bos van de verslagen

van de maandcommissarissen de grote lijnen te zien en verbanden te leggen. De energie waarmee ze de vrijwilligers ondersteunt en coacht, helpt de werking van de Commissie enorm. De voorzieningen dank ik voor hun openheid om dingen bespreekbaar te maken en om samen te zoeken. Ten slotte nog bijzondere dank aan de jongeren voor hun vertrouwen en hun moed.

Ondertussen zijn we bijna drie jaar bezig. De uitdagingen blijven groot. Als Kinderrechtencommissariaat hebben we geen traditie in vrijwilligerswerk. Het is een zoektocht hoe we geëngageerde mensen genoeg kunnen voeden, ondersteunen en echt waarderen voor wat zij betekenen voor jongeren. De groei lonkt naar nog meer vrijwilligers. Binnenkort start de module 'beveiligend aanbod' in verschillende private voorzieningen. Het proeftuinstituut van de vier besloten instellingen die onze vrijwilligers bezochten, stopt met bestaan. Twintig private voorzieningen zijn erkend als besloten voorziening. Krijgen de maandcommissarissen van de Commissie van Toezicht toegang tot die voorzieningen? Zal het vrijwilligersteam groeien en voor nieuwe dynamieken zorgen?

Voor de Commissie blijft het een boeiende zoektocht hoe ze het toezicht op de rechten van de jongeren het best organiseert. Van het belang en de meerwaarde zijn we ondertussen helemaal overtuigd: de jongeren die er verblijven, merken duidelijk het verschil.

Caroline Vrijens
Vlaams kinderrechtencommissaris
Maart 2020

Inhoud

Deel 1: Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties	9
1. Extern orgaan voor toezicht en klachtenbehandeling	10
Bijzondere rechtsbescherming	10
Opdrachten	10
Werking	10
Maandcommissarissen	10
Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties	11
Van maandrapport tot jaarverslag	12
2. Turbulent werkjaar	13
Deel 2: Syntheseverlag	15
1. De gemeenschapsinstanties	16
De gemeenschapsinstanties in cijfers	16
Hulp in een vrijheidsbeperkend kader	16
De gemeenschapsinstanties in transitie	16
Van beheersregime naar positief leefklimaat	16
Contacten met de buitenwereld en de onthaalfase: zichtbare veranderingen	17
Onthaalfase	17
Contacten met de buitenwereld	18
Vaststellingen en aanbevelingen	18
Grote verschillen tussen geplaatste jongeren	18
Verschillende vorderingsgrond	18
Versillen tussen jongeren	18
Sociaal en pedagogisch kader	21
Relatie met opvoeders	21
Leefregels, orde en discipline	23
Sanctiebeleid	25
Afzonderingscel	25
Sancties: hoelang en waarom?	25
Dagregime en vrijetijdsbeleving	26
Dagregime	26
Kamermomenten	27
Vrijetijdsbeleving	27
Participatieruimte	29
Onderwijs	30
Veiligheid en politie	31
Religie	32
Re-integratie	33
2. Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard	34
Voor uit handen gegeven jongeren	34
Onthaal	34
Leven op cel	34
Eten	34
Onderwijs	34
Regime, orde en discipline	34
Controles en fouilleringen	35
Isolatie	35
Bezoekmomenten	36
Religie	36
Psychologische ondersteuning	36
Aanbevelingen	36

3. Private voorzieningen	37
Voorstelling	37
Hulp in een besloten setting	37
Vaststellingen	37
Onthaal	37
Infrastructuur	38
Sociaal en pedagogisch kader	38
Relatie met opvoeders	38
Pedagogische handelingsruimte	39
Leren omgaan met vrijheden	39
De begeleidersrol	39
Leefregels	40
Sanctiebeleid	41
Inspraak	42
Re-integratie	42
Aanbevelingen	42

Deel 1

Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen

1. Extern orgaan voor toezicht en klachtenbehandeling

Op 3 februari 2017 keurde het Vlaams Parlement de oprichting goed van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen.

De Commissie is ingebed in het Vlaams Kinderrechtencommissariaat. In september 2017 werd het nodige budget uitgetrokken, wat meteen de officiële start betekende van een extern toezichtsorgaan bij voorzieningen voor gesloten en besloten opvang van minderjarigen. In 'gesloten' instellingen gaan alle deuren op slot, in 'besloten' instellingen krijgen de jongeren wat meer vrijheid. Het Kinderrechtencommissariaat kreeg de opdracht het toezichtskader verder uit te werken en aan te sturen. De kinderrechtencommissaris is voorzitter van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen.

Met de oprichting van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen wou het Vlaams Parlement een extra venster openzetten. De Commissie is een maatschappelijke bril die meekijkt naar het leven tussen de gesloten muren. Elk jaar brengt de Commissie verslag uit over het leven in geslotenheid. Ze formuleert ook aanbevelingen die de rechten en belangen van jongeren versterken.

Bijzondere rechtsbescherming

Een minderjarige tijdelijk zijn vrijheid afnemen, is een ingrijpende maatregel. In een gesloten opvang leven jongeren vaak in een strakke structuur met een uitgesproken gezags- en machtskader. Die manier van samenleven vraagt om bijzondere rechtsbescherming. De Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen maakt het mogelijk zicht te krijgen op het leven in geslotenheid en op die rechtsbescherming. Hoe beleven de jongeren dat? Waar botsen ze op? Hoe krijgen de rechten van de minderjarigen vorm in geslotenheid? Hoe zien de instellingen en voorzieningen dat?

Opdrachten

Het decreet geeft de Commissie van Toezicht zeven opdrachten die ze in volle onafhankelijkheid uitvoert:

- Toezien op de begeleiding in ruime zin van kinderen en jongeren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang waaronder de eerbiediging van de rechten zoals bedoeld in onder andere het kinderrechtenverdrag en het decreet van 7 mei 2004 over de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp
- Kennis nemen van grieven over de begeleiding van een of meer kinderen of jongeren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang
- Bemiddelen als die grieven vatbaar zijn voor bemiddeling waarvoor geen omstandig onderzoek nodig is
- Personen toeleiden naar het Kinderrechtencommissariaat om hun klachtrecht uit te oefenen
- Rapporteren over het toezicht, de grieven, de bemiddeling en de toeleiding
- Aanbevelingen formuleren om de begeleiding van kinderen en jongeren te verbeteren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang
- Elk jaar verslag uitbrengen aan het Vlaams Parlement over de uitgevoerde opdrachten

Werking

Maandcommissarissen

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstellingen werkt met maandcommissarissen: vrijwilligers die elke maand onaangekondigd een instelling of voorziening bezoeken.

Daar spreken ze met jongeren en begeleiders. Ze luisteren naar wat er leeft, wat jongeren bezighoudt. Dat kan in persoonlijke gesprekken maar de maandcommissarissen doen ook mee met activiteiten. Ze schuiven mee aan tafel om met de jongeren samen te eten. Ze volgen soms ook de lessen of de trajectbesprekingen van de jongeren.

Als jongeren iets melden, hebben de maandcommissarissen het mandaat om na te gaan

of ze daarin mogen bemiddelen. Ze kunnen een verbindingsrol opnemen bij conflicten. Jongeren kiezen zelf wat de maandcommissaris mag doen met hun verhaal of melding. Bij klachten die omstandiger onderzoek vragen, brengt de maandcommissaris de jongere in contact met de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat. Soms willen jongeren ook gewoon ventileren of eens vertellen over wat ze al allemaal meegemaakt hebben. Dat hoeft niet per se over het leven in de voorziening zelf te gaan. De maandcommissarissen vervullen eigenlijk verschillende rollen.

Na elk maandbezoek stelt de maandcommissaris een verslag op voor het secretariaat van de Commissie. Om de drie maanden (dus ongeveer vier keer per jaar) zitten de maandcommissarissen samen met de verantwoordelijken van de instelling of de voorziening. Ze koppelen terug wat ze de afgelopen drie maanden gemerkt hebben of wat jongeren vertellen. Ze stellen vragen of krijgen contextinformatie om situaties beter te begrijpen. De instellingen kunnen ook feedback geven die de commissarissen verwerken in hun verslag.

Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten

Elke maand vergaderen de maandcommissarissen samen met de voorzitter en de secretaris in de Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten.

Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten

Caroline Vrijens	Voorzitter sinds 1 augustus 2019
Naïma Charkaoui	Voorzitter van 1 maart tot en met 1 juli 2019
Bruno Vanobbergen	Voorzitter tot 28 februari 2019
Inge Schoevaerts	Secretaris
Mhamed Bouhlib	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Hutten (tot september 2019)
Lieven Calloens	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Wingene
Ibe Coeck	Maandcommissaris Proeftuin De Switch
Annelien Coppieters	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Beernem (tot december 2019)
Pieter De Loof	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt en maandbezoek Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard
Jochen Devlieghere	Maandcommissaris Proeftuin JEZ11 (tot juni 2019). Ondersteunend maandcommissaris sinds juli 2019
Hilde Florquin	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Grubbe
Eef Goedseels	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt
Denoix Kerger	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Ruiselede
Michèle Sneyers	Maandcommissaris Proeftuin De Leemwinning (tot september 2019)
Els Dumortier	Ondersteunend maandcommissaris

Op 1 januari 2020 startten er vijf nieuwe maandcommissarissen.

Sarah Van Ruyskensvelde	Maandcommissaris Proeftuin JEZ11
Ann Smedts	Maandcommissaris Proeftuin De Overstap
Evelien Schellekens	Maandcommissaris Proeftuin De Leemwinning
Lynn Meeuwissen	Maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Hutten
Elias Marchouh	Maandcommissaris voor het Vlaams Detentiecentrum Tongeren, doet voorlopig ook maandbezoeken in de Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Beernem

Van maandrapport tot jaarverslag

De Commissie van Toezicht publiceert de gevalideerde tussentijdse verslagen. Het jaarverslag is de synthese van alle rapporten van de maandcommissarissen. De Commissie van Toezicht maakt dit ook over aan het Kinderrechtencommissariaat en aan de Zorginspectie. En sinds kort ook aan de erkende cliëntenorganisaties.

- Decreet van 21 december 2018 houdende wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, wat cliëntenorganisaties en een cliëntenforum in de integrale jeugdhulp betreft, BS 28 januari 2019

2. Turbulent werkjaar

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten beleefde een nogal onstabiel jaar. Het voorzitterschap wisselde door de aanstelling van een nieuwe kinderrechtencommissaris. En verschillende vrijwilligers gaven hun mandaat terug om uiteenlopende redenen: de zware combinatie met de eigen job, de tijd- en plaats-investering of gewoon veranderende levenslopen.

Vrijwilligers die stoppen, doen dat met pijn in het hart. Het is een verrijkend vrijwilligersmandaat. Ze noemen het een voorrecht om de voorzieningen te mogen leren kennen en om te luisteren naar hoe de jongeren het leven in de voorziening beleven. Tegelijk is het een semi-professionele opdracht. Het vrijwilligersteam groeit en de behoefte aan ondersteuning en opvolging wordt groter.

Er ligt nog veel werk op de plank voor de Commissie van Toezicht. Zo willen we dit werkjaar inzoomen op afzondering en isolatie. En de visie en missie van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten verfijnen.

De werking van de maandcommissarissen en de Commissie als toezichtsorgaan hebben nog meer bekendheid nodig. Zowel bij de jongeren als bij het personeel van de instellingen. Nog altijd zijn er opvoeders die de werking niet kennen en er nog nooit van gehoord hebben. Dat is ook een uitdaging voor de Commissie zelf.

Deel 2

Syntheseverslag

1. De gemeenschapsinstellingen

De gemeenschapsinstellingen in cijfers

Alle gemeenschapsinstellingen samen hebben plaats voor 314 jongeren. De leeftijd van die jongeren varieert van 12 tot 18 jaar. Daarnaast kunnen ze 40 jongeren opvangen in hun time-outwerking: 10 meisjes in campus De Markt en in Beernem en 10 jongens in campus De Markt en in Ruiselede.

Gemeenschapsinstelling De Zande heeft drie campussen. In Ruiselede verblijven er 63 jongens in zeven leefgroepen. Er is ook een externe time-outleefgroep. De campus heeft ook een GRT-unit waar jongeren een geïndividualiseerd traject volgen. Het is een tussenstap naar hun leven buiten de instelling. In Beernem zijn er 53 plaatsen voor meisjes, verdeeld over zes leefgroepen. In Wingene zijn er 35 plaatsen voor jongens, verspreid over vier leefgroepen.

Gemeenschapsinstelling De Kempen heeft twee campussen. In De Markt verblijven er jongens en meisjes. Het gaat in totaal om 81 jongeren in negen leefgroepen. Voor de meisjes is er ook een externe time-outleefgroep op de campus. In De Hutten is er plaats voor 42 jongens in vijf leefgroepen.

Gemeenschapsinstelling De Grubbe vangt 40 jongens op in vier leefgroepen.

Hulp in een vrijheidsbeperkend kader

Gemeenschapsinstellingen hebben elk hun eigenheid. Uiteraard beogen ze dezelfde doelstelling en vangen ze allemaal jongeren op die er geplaatst zijn door de jeugdrechter. De instellingen bieden pedagogische hulp aan jongeren voor wie tijdelijke beveiligde opvang nodig is in een structurerend en vrijheidsbeperkend kader.

In de concrete werking zien we verschillen tussen de gemeenschapsinstellingen. Ze leggen eigen klemtonen. Dat weerspiegelt zich in de dagelijkse werking of in het begeleidend personeel. Hechten ze veel belang aan de begeleidershouding? Is er een open cultuur om elkaar ook aan te spreken, om te reflecteren over het eigen gedrag en het effect ervan op jongeren?

Krijgt het begeleidend kader genoeg autonomie en vertrouwen om initiatieven te nemen, om begeleidingswerk vorm te geven dat de jongeren en hun rechtspositie centraal stelt? Of is er eerder gelatenheid en wacht iedereen op instructies van de directie? We zien verschillen tussen campussen en tussen leefgroepen.

De omstandigheden van een begeleidingstraject in een gesloten setting zijn per definitie niet optimaal. Vrijheden worden gelimiteerd, het gewone leven is geïnstitutionaliseerd en jongeren moeten plots meedraaien in een groep waar ze niet voor gekozen hebben. Dat dat een bron van conflicten en spanningen kan zijn, is niet zo verwonderlijk. De instellingen werken met pedagogische kaders om de begeleiding van de jongeren vorm te geven en het doel van het verblijf te verfijnen.

De gemeenschapsinstellingen in transitie

Van beheersregime naar positief leefklimaat

De gemeenschapsinstellingen evolueren volop. Dat doen ze wel in verschillende snelheden. Het strakke beheersysteem van vroeger evolueert voorzichtig naar een positief leefklimaat. Dat vinden we terug in de verschillende thema's die we in dit rapport beschrijven. Bij een positief leefklimaat ligt de focus op de persoonlijke groei van jongeren, de ruimte om individuele keuzes te maken, autonomie en vertrouwen in een psychisch en fysiek veilig kader. De Commissie van Toezicht ziet veel verandering, maar er moet nog veel concreet vertaald worden. We denken aan: conflicten voorkomen, jongeren ondersteunen en erkennen in hun kracht, en ruimte creëren om te experimenteren met gedragsverandering.

Een positief leefklimaat betekent niet dat er geen regels en afspraken zijn. Maar ze zijn helder en beheersbaar en er is ruimte om af te wijken van het strakke regime. Dat veronderstelt een andere basishouding van opvoeders en begeleiders. Een controlerende en autoritaire houding staat haaks op een positief leefklimaat. Het begeleidend personeel ondersteunt en faciliteert de groei van de jongeren en hun leerproces. En zoals dat bij leren gaat, maken ze ook fouten. Maar ook dat is een belangrijk

onderdeel van persoonlijke groei en ontwikkeling. En ook daar zien we nog heel wat groeikansen voor de gemeenschapsinstellingen.

De Commissie van Toezicht merkt dat de pedagogische directies en campusverantwoordelijken belangrijke sleutelfiguren zijn. Samen met teamverantwoordelijken of hoofdopvoeders proberen ze visies neer te zetten en voeren ze veranderingen door in kleine stapjes. Het is een uitdaging om alle medewerkers mee te krijgen in eenzelfde visie.

*Hilde Florquin, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Grubbe*

Contacten met de buitenwereld en de onthaalfase: zichtbare veranderingen

In het eerste jaarverslag van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties formuleerden we aanbevelingen. Dat bleef niet onopgemerkt.

Gemeenschapsinstellingen gingen aan de slag met die aanbevelingen of startten veranderingstrajecten en werkgroepen op. De Commissie is er zich van bewust dat de instellingen niet alle knelpunten en bijbehorende aanbevelingen kunnen doorvoeren op heel korte termijn.

De belangrijkste hervormingen vinden we in de aanpassingen bij de onthaalfase en het contact van de jongeren met de buitenwereld.

Onthaalfase

De beleving van de jongeren over de onthaalfase was sterk gelijklopend. Het duurde veel te lang, ze zaten veel alleen in hun kamer, ze verveelden zich, de confrontatie met eenzaamheid werd soms te veel en het had iets beangstigends. De frustraties daarover waren groot. Ook al kregen ze uitgelegd dat het uit veiligheidsoverwegingen was en dat het bedoeld was als reflectieperiode: de jongeren voelden het helemaal niet zo aan. Jongeren laten reflecteren zonder dat dat begeleid wordt, zonder nabijheid is per definitie een erg moeilijke opdracht, zeker meteen na hun plaatsing.

Gemeenschapsinstelling De Zande

In De Zande is de onthaalfase aangepast. Sinds oktober bestaat ze niet meer in de campus van Beernem. In Wingene zijn ze volop bezig met de overgang en Ruiselede start op 1 maart met het nieuwe onthaalsysteem.

Het principe is dat de campusverantwoordelijke van dienst de jongeren die instromen warm onthaalt, samen met een begeleider uit de leefgroep. Jongeren gaan onmiddellijk naar hun leefgroep. De eerste dag verblijven ze in een kamer waar de opvoeder ze helpt om zich te installeren. Samen overlopen ze administratieve zaken. De jongere krijgt uitleg over de werking. Ze praten over hoe de jongere zich daarbij voelt. En de jongere krijgt een taak. De volgende dag doen de jongeren gewoon mee met de leefgroep en de derde dag gaan ze ook naar de les. Vanaf dag 1 krijgen ze een vaste individuele begeleider (IB), trajectcoördinator en contextwerker.

Gemeenschapsinstelling De Kempen

In gemeenschapsinstelling De Kempen verloopt de onthaalfase nog altijd gefaseerd. In de eerste periode zitten de jongeren veel in hun kamer en doorlopen ze een individueel regime. Maar ook daar is het de bedoeling om de jongeren meteen te laten opstarten in hun leefgroep.

Gemeenschapsinstelling De Grubbe

Ook in De Grubbe in Everberg verdwijnt de regel van de eerste vijf dagen voor de jongeren in een onthaalleefgroep. Vanaf 1 maart starten ze met het nieuwe systeem. Ook daar stappen de jongeren vanaf dag 2 mee in de begeleidingsleefgroep en vanaf dag 3 in de lessen. De kamermomenten de eerste twee dagen dienen voor kennismakingsgesprekken met opvoeders, onderwijsteam en psychosociaal team. De interne werkgroep over onthaal wil ook de onthaalmap onder de loep nemen. De taal is soms te moeilijk en al die informatie is te overdonderend. Er blijft weinig van hangen bij de jongeren en dat heeft geen zin. De werkgroep zoekt naar een manier om de belangrijkste informatie die de eerste dag nodig is te filteren. De rest komt later aan bod.

Consult bij de arts

Jongeren die pas instromen, krijgen altijd een consult bij de externe arts die verbonden is aan de gemeenschapsinstelling. Daarna kunnen ze zelf een afspraak laten maken bij de arts als ze dat nodig vinden. Een verpleegster checkt meestal vooraf of de dokter vrij is, want de consultatieplaatsen zijn beperkt. Vorig jaar gaven de jongeren weinig signalen over de medische opvolging.

Contacten met de buitenwereld

In ons eerste jaarverslag kaartten de jongeren de **belmomenten** aan. Er was weinig flexibiliteit in de beldagen, de beltijd bleef beperkt tot 10 minuten en jongeren voelden de controle op de telefoongesprekken aan als een aantasting van hun recht op privacy.

Enkele gemeenschapsinstellingen voerden al aanpassingen door.

Zo zien we dat gemeenschapsinstelling De Zande een nieuw communicatieplan invoerde. Ze stappen over van belminuten per belmoment naar belminuten per week waarover de jongere zelf kan beslissen hoe hij die verdeelt. Ook over de belmomenten zelf wordt afgesproken met de jongere. Er is meer duidelijkheid over met wie de jongere kan bellen en voor welke gesprekken er toestemming van de jeugdrechter nodig is. Contact met naaste verwanten kan altijd (behalve als de jeugdrechter contactverbod oplegde). Contacten met relevante contextfiguren kan met toestemming van de jeugdrechter.

Ook voor de **privacy** van de jongeren kwamen er aanpassingen. Het vertrekpunt is vertrouwen en de verantwoordelijkheid van de jongere. De begeleiding toetst het nummer in. Gebruikt een jongere de belmomenten om toch nog andere mensen te bellen zonder toestemming? Dan versterken de opvoeders daarna de controle en de monitoring. Maar het vertrekpunt is de privacy en het vertrouwen in de jongere.

Gemeenschapsinstelling De Kempen is ook aan het experimenteren met de aanpassing van aantal belmomenten, beltijd en privacy. Nu is dat nog in elke leefgroep anders.

Contact met de buitenwereld is natuurlijk meer dan naar huis bellen of bezoeken momenten thuis. Voor jongeren betekent het ook **toegang tot nieuwe media**. Ze vragen toegang tot online-muziek, games, Netflix, beveiligde internettoegang of moderne communicatiemiddelen zoals FaceTime. Dingen die aansluiten bij en ingeburgerd zijn in de leefwereld van jongeren.

Gemeenschapsinstellingen onderzochten verschillende mogelijkheden en konden al dingen realiseren zoals toegang tot YouTube of Netflix in bepaalde leefgroepen. Maar logistiek lijkt het niet zo eenvoudig te zijn alles te moderniseren. Bovendien vraagt dat ook extra budget wat voor een deel buiten hun beslissingsbevoegdheid valt. Toch merkt de Commissie van Toezicht dat de instellingen dat niet loslaten en daar verder op inzetten.

Vaststellingen en aanbevelingen

Grote verschillen tussen geplaatste jongeren

Verschillende vorderingsgrond

De maandcommissarissen merken op dat de jongeren in de gemeenschapsinstellingen heel verschillend zijn. Ze kunnen er geplaatst worden om twee redenen. Jongeren die een delict pleegden, worden er geplaatst voor een als misdrijf omschreven feit (MOF). Maar er zitten ook jongeren om ze te beschermen tegen zichzelf of tegen hun omgeving. Zij worden geplaatst op basis van een verontrustende opvoedingsituatie (VOS). Allemaal hebben ze volgens de jeugdrechter een beveiligd kader nodig. Met het nieuwe decreet jeugddelinquentie-recht verandert dat. Dan komen er in de gemeenschapsinstellingen alleen nog jongeren die een delict pleegden.

Of ze daar nu zitten voor een MOF of een VOS: alle jongeren doorlopen nu in de gemeenschapsinstelling hetzelfde regime.

Verschillen tussen jongeren

Jongeren verschillen niet alleen in **leeftijd** (12-18 jaar) maar ook in **maturiteit, verstan-**

delijke capaciteiten en sociaal-emotionele ontwikkeling. Het is niet ongewoon dat er in gemeenschapsinstellingen jongeren verblijven met een sociaal-emotionele intelligentie op het niveau van kleuter- of lagereschoolleeftijd maar met het gedrag van een jongvolwassene. Dat gecombineerd met eigen persoonlijkheidskenmerken en hun achtergrond verklaart de groepsdynamieken in de gemeenschapsinstelling en in de leefgroep. Het is niet alleen een uitdaging voor de jongeren om samen te leven maar ook voor de medewerkers van de instelling.

In elke gemeenschapsinstelling zitten ook **niet-begeleide minderjarige vluchtelingen**. Die groep jongeren maakt het soms extra complex: ze beheersen de taal weinig of niet, begrijpen niet in welke structuur ze terechtgekomen zijn en waarom. Die jongeren trekken zich vaker terug en vinden geen aansluiting bij de anderen. Opvoeders zijn extra alert want die jongeren zijn vaak angstig omdat ze er niets van begrijpen of niet weten wat ze te wachten staat. Er zijn jongeren die denken dat ze er zitten in afwachting van hun uitwijzing.

In elke gemeenschapsinstelling verblijven er jongeren van wie maandcommissarissen zeggen dat zij meer ondersteuning en hulp nodig hebben van de geestelijke gezondheidszorg. In elke campus zijn er jongeren met **zware psychische trauma's of psychiatrische problemen**. De opnameplicht van de gemeenschapsinstellingen maakt dat het elke keer opnieuw zoeken is voor de instelling en voor de opvoeders om ook die groep goede zorg en begeleiding te bieden. De Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties merkt verschillende systemen op.

In elke instelling zijn er kleinere leefgroepen voor jongeren die extra zorg nodig hebben of eerder een VAPH-profiel hebben. Activiteiten en dagstructuren zijn aangepast met meer focus op rust in de leefgroep en sterker individueel werken. Het gaat om de GIB-leefgroepen voor geïndividualiseerde begeleiding en de GES+-leefgroepen als er een aanbod is voor jongeren met extreme gedrags- en emotionele problemen.

In De Zande is er bijvoorbeeld een MOBI-team, een mobiel team van opvoeders die met een jongere een een-op-eenactiviteit doen als dat nodig is. Die opvoeders zijn verbonden aan de instelling maar niet aan de leefgroep. Per campus is er minstens één opvoeder beschikbaar.

Elke instelling werkt samen met externe psychiatrische diensten. Zo is er aan elke campus een externe kinder- en jeugdpsychiater verbonden die soms in de instelling komt. Maandcommissarissen vragen zich af of dat genoeg is omdat sommige jongeren aangeven dat ze meer intensieve psychologische en psychiatrische hulp nodig hebben.

In De Markt in Mol sprak de maandcommissaris met twee ergotherapeuten die activiteiten verzorgen voor de groep waar de jongeren verblijven met minder sterk ontwikkelde mogelijkheden.

In de meisjescampussen verblijven er ook **zwangere meisjes**. Ook dat vraagt extra opvolging en zwangerschapsbegeleiding. Als de bevalling nadert, stromen die meisjes door naar aangepaste voorzieningen voor jonge moeders en hun kind of naar huis. Er verblijven geen meisjes met kind op de campussen.

“

Ik zit hier omdat ik regelmatig agressieaanval-
len heb. Het gebeurde op school en op inter-
naat. Kinderen pestten me en ik kan daar niet
tegen. Als het niet stopt, dan wordt het zwart
voor mijn ogen en blijkbaar ben ik dan agres-
sief. Achteraf weet ik daar niet veel meer van.
Daarom hebben ze me naar hier gestuurd.
Deze week kreeg ik weer zo'n aanval. Het werd
me te veel, ik voelde het zwart worden voor
mijn ogen en heb een opvoedster aangevallen.
Ik voel me er nu zo schuldig over.

”

Jongere Beernem

Denoix Kerger, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Ruiselede

“

Ik heb een meisje gesproken dat uitdrukkelijk een gesprek vroeg. Toen ik aankwam, zat ze in de afzonderingscel na agressie en een psychoseaanval. Toch heb ik besloten haar te spreken. Met de campusverantwoordelijke en de opvoeder maakten we afspraken over de beveiliging. Het meisje was op dat moment rustig en vertelde over haar pijn, haar angsten, over het gevoel nergens een plek te hebben. Over jeugdhulpvoorzieningen die haar niet willen of wegsturen zodra het fout loopt. De jeugdhulp haalt jongeren weg van thuis omdat het niet goed zou lopen in hun ogen maar biedt geen alternatief, zegt ze. Ze toont haar wonden van automutilatie en vertelt over hoe ze zelfs geen pijn meer voelt als ze met haar vuisten op de muren slaat. Plots vraagt ze me wie ik meegebracht heb want ze zag andere personen in de kamer, die er niet waren. De psychose was duidelijk nog niet gaan liggen. Het was schrijnend om te zien. Ook om te zien hoe de opvoeders wel in de buurt wilden blijven maar de expertise missen die daarvoor nodig is. En dit meisje zal niet de enige zijn die met zo'n profiel in de gemeenschapsinstellingen verblijft.

”

Maandcommissaris Beernem

“

Een 17-jarige jongen met heel beperkte verstandelijke mogelijkheden en ernstige gedragsproblemen is in de instelling geplaatst. In een leefgroep functioneert hij niet en vanwege zijn problematiek doen ze hier een-op-eenbegeleiding, maar dat vraagt aanpassingen en extra engagement van opvoeders.

”

Maandcommissaris Ruiselede

“

Ik heb veel gehad aan de psycholoog. Met haar gingen mijn gesprekken iets dieper.

”

Jongere in De Grubbe

“

Elke jongere heeft bij opname een gesprek met de psycholoog. En ook met de psychiater als daar indicaties voor zijn. Daarna volgen er nog therapeutische gesprekken, onder andere over agressiebeheersing. Voor de medische zorg werkt Ruiselede samen met een vaste huisarts. Jongeren kunnen een raadpleging vragen. De psycholoog bespreekt mogelijke verslavingsproblemen vooral individueel met de jongeren en werkt daarvoor met een programma van De Sleutel. Doordat de jongeren in onthaal voorrang krijgen voor een gesprek met de psychiater, ontstaan er intern wachtlijsten voor de andere jongeren. Dringende situaties krijgen voorrang waardoor andere jongeren een plaatsje zakken op de wachtlijst.

”

Maandcommissaris Ruiselede

“

Een jongere is niet tevreden dat hij niet langer slaapmedicatie voorgeschreven krijgt van onze psychiater terwijl dat in andere instellingen geen probleem was. En een andere jongere wil opnieuw een voorschrift voor zijn rilatine. Dat zijn beslissingen die het medisch team neemt na afweging. Dat is geen pedagogisch vraagstuk. We pleiten er wel voor om zo weinig mogelijk medicatie te gebruiken om gedrag te reguleren. Het is niet altijd gemakkelijk om dat gedrag dan op te vangen. De jongen met rilatine bijvoorbeeld. De gedragsstoornis waar hij het over heeft, werd zelfs nooit gediagnosticeerd.

”

Campusverantwoordelijke De Grubbe

Aanbeveling

De jongeren in de gemeenschapsinstellingen zijn een heel diverse groep. Hun zorgbehoeften lopen sterk uiteen. De Commissie vraagt genoeg te blijven investeren in het personeelskader zodat jongeren kunnen blijven rekenen op de juiste ondersteuning en begeleiding. Een multidisciplinaire benadering van de jongeren is nodig.

Zet verder in op samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld de kinder- en jeugdpsychiatrie, de geestelijke gezondheidszorg, de bijzondere jeugdzorg en het VAPH. Dat verhoogt de expertise om met de diverse jongeren om te gaan en ze te begeleiden. In de gemeenschapsinstellingen worden jongeren geplaatst die daar niet altijd thuishoren. Dat kan de draagkracht van de instelling onder druk zetten. Intensieve samenwerkingsverbanden kunnen leiden tot gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor die jongeren en ze sneller laten doorstromen na hun verblijf in de gemeenschapsinstelling.

Daarnaast vraagt de Commissie om te onderzoeken hoe externe diensten, gespecialiseerd in psychiatrische zorg zoals de kinder- en jeugdpsychiater, vaker beschikbaar kunnen zijn voor de geplaatste jongeren. Om zo tegemoet te komen aan de nood van sommige jongeren aan intensieve psychiatrische ondersteuning.

Sociaal en pedagogisch kader

Relatie met opvoeders

De relatie van jongeren met hun opvoeders is natuurlijk niet eenduidig te omschrijven. Jongeren erkennen dat opvoeders verschillende opvoedingsstijlen of verschillende persoonlijkheden hebben. Dat op zich ervaren ze niet als een probleem. Het ongenoegen zit eerder in de behandeling, het gevoel wel of geen respect te krijgen.

De waardering van jongeren hangt vaak samen met hun individuele relatie met opvoeders. Dat kan gaan over een karaktereigenschap die ze waarderen, over nabijheid en betrokkenheid. Ook de mate waarin ze openheid krijgen om feedback te geven of de dialoog mogen aangaan, vinden ze belangrijk in de begeleidingsrelatie.

Conflicten of spanningen tussen jongeren en opvoeders komen zeker voor. Dat is voor een stuk inherent aan samenleven met elkaar. Als jongeren daarover vertellen, valt op dat de manier waarop opvoeders reageren, al dan niet zorgt voor ongenoegen.

De maandcommissarissen koppelen de ervaringen van jongeren met opvoeders terug, ofwel na hun bezoek, ofwel op het driemaandelijks overleg met de verantwoordelijken. De Commissie van Toezicht stelt vast dat er

veel openheid is om dat te bespreken en dat ook de directie, campusverantwoordelijke of teamverantwoordelijke het verder opnemen. Jongeren zeggen daarna ook dat ze soms verschil merken.

Vaak onderschatten opvoeders het effect van hun uitspraken. De openheid om het rechtstreeks te durven bespreken met opvoeders, ontbreekt nog. Het lijkt minder veilig aan te voelen. Jongeren beseffen heel goed dat ze daarna afhankelijk zijn van die opvoeder. Vandaar dat ze het veiliger vinden als de maandcommissaris het meeneemt in een feedbackgesprek. We merken als Commissie van Toezicht dat de gemeenschapsinstellingen het functioneren van opvoeders bespreekbaar maken.

“

De meisjes noemen hun contact met de opvoeders in de time-outleefgroep positief. Ze zeggen dat de opvoeders van elkaar verschillen en elk hun kwaliteiten hebben die goed op elkaar afgestemd zijn. De ene zal bijvoorbeeld meer met hen praten, de andere is bijvoorbeeld sterk in activiteiten uitdenken of eerder humoristisch.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Die ochtend kwam een jongere terug van de rechtbank. De jeugdrechter had nog geen beslissing genomen en de zaak werd weer uitgesteld voor een week. De jongen kwam duidelijk helemaal over zijn toeren terug binnen. De procedure loopt al lang en de onzekerheid knaagt aan hem. In onderling overleg besliste de instelling tijdelijk één opvoeder extra in die leefgroep te zetten om daarop te anticiperen. Het team kent hem het best en ze kiezen ervoor om hem van nabij te blijven ondersteunen. Dat sluit mogelijke incidenten niet volledig uit maar ze willen wel de boodschap geven dat ze nabij willen zijn.

”

Maandcommissaris Wingene

“

De omgang met de opvoeders is hier in het algemeen goed. En als er zich een ernstig probleem voordoet of de houding en manier van werken van een opvoeder ligt echt moeilijk, dan heb ik het gevoel dat ik dat mag zeggen aan mijn IB (individuele begeleider).

”

Jongere in De Grubbe

“

Ik ben blij met de steun en hulp van de vrouwelijke opvoedsters. Ik voel me door hen ondersteund. Gesprekken over bevallen, opvoeding, zorgen, ouderschap kunnen openlijk gevoerd worden.

”

Jongere in Beernem

“

Er is een opvoeder die de regels strikt toepast. We worden voor een peulschil of zonder duidelijke reden naar de kamer gestuurd. Hij duldt geen weerwoord.

”

Jongere in De Grubbe

“

Ik verblijf hier in de GES+-leefgroep. Ik heb een passie voor paarden. Mijn opvoeders tonen daar begrip voor en zijn aan het uitzoeken of ik in de buurt in een manege kan gaan helpen of zelfs kan paardrijden. Maar ze stuiten op praktische organisatieproblemen zoals het inzetten van personeel en op financiële drempels.

”

Jongere in Ruiselede

“

We hebben het gevoel van de jongere besproken met de opvoeder. Die was er enkele dagen niet geweest en in de nieuwe groep heerste een heel andere dynamiek dan enkele dagen daarvoor. De opvoeder was daar niet op voorbereid en ging overreageren op de nieuwe groepsdynamiek. We hebben dat daarna ook uitgelegd aan de jongeren en het is positief gekeerd. De jongeren kregen ook de boodschap dat het goed is dat te vertellen aan de maandcommissaris om te 'ontladen' en ook om gehoord te worden.

”

Teamverantwoordelijke De Grubbe

“

Begeleiders zitten voor de hele groep grapjes te maken over de vriendin van een van de jongens. Je ziet duidelijk aan de jongen dat hij het niet meer prettig vindt. Hij reageert en doet hetzelfde tegenover een opvoeder. Hij moet van de opvoeder naar zijn kamer.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Plots ontstaat er een interessant gesprek tussen de opvoeder en de jongeren. De sfeer is gemoedelijk en de jongeren vragen de opvoeder wat hij eigenlijk van hen denkt. De kernvraag die ze hem stellen, is: vind je dat we er beter op geworden zijn? De opvoeder vraagt eerst of iedereen dat wil horen, hij vraagt hun toestemming. Dan vertelt hij over hoe hij elke jongere ervaart, waar ze staan. Met veel respect en warmte met zowel positieve zaken als werkpunten. Iedereen luistert aandachtig, ze vallen hem niet in de rede. Wel vragen ze soms om verduidelijking. De opvoeder vraagt ook aan de jongeren of ze zich daarin herkennen. Het is een heel krachtig moment tussen de opvoeder en de jongeren. Het gebeurt spontaan, open en niet in een georganiseerde groepsessie of activiteit.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Het moet wel klikken met de opvoeders want anders vinden ze wel een manier om je terug te pakken. Waar ik het vooral moeilijk mee heb, is hoe ze ons soms aanspreken: 'Zwijg of naar je kamer.' Andere opvoeders doen dat niet en die samenwerking gaat beter. Het is niet nodig om ons te laten vallen omdat we een straf uitzitten of zo. We weten dat goed genoeg.

”

Jongere in De Hutten

“

Ik heb een heel goede band met mijn IB. Ik mag er echt alles tegen zeggen, hij is heel begripvol. Hij gaat niet met alles akkoord wat ik zeg. Maar we kunnen onze meningen uitwisselen en dat is voor mij belangrijk. Ik mag zelfs vertellen dat ik het puntensysteem maar niks vindt, dat het niet duidelijk is.

”

Jongere in De Hutten

“

Ik vind het hier letterlijk veel te gesloten. We hebben weinig toegang tot de buitenwereld. Ik voel me wel goed behandeld en het contact met de opvoeders is goed.

”

Jongere in Wingene

Aanbeveling

Doorgaans vinden jongeren de relaties met hun opvoeders positiever als ze openheid ervaren bij opvoeders, psychische ruimte krijgen om feedback te mogen geven, en veiligheid ervaren om te mogen vertellen. Dat staat los van persoonlijke kenmerken van een opvoeder die jongeren doorgaans aanvaarden. Het gaat over een basishouding.

De Commissie vraagt te blijven streven naar een positieve basishouding van de begeleiders. Maak ervaringen van jongeren over de begeleidersrelatie bespreekbaar. Wat vinden ze zelf helpen in hun traject?

Leefregels, orde en discipline

Het leven in de gemeenschapsinstellingen is sterk gestructureerd. Het tijdstip om op te staan, de dagindeling, het dagprogramma, het onderwijs, de bezoekenmomenten en de vrije tijd liggen in elke instelling vast.

Leefregels structureren het leven in de instellingen en de leefgroep, maar dienen ook om het gedrag van jongeren richting te geven. Ze maken duidelijk wat van hen verwacht wordt. Jongeren vinden structuur en leefregels niet per definitie slecht. Een doolhof aan regeltjes en afspraken maakt ze wel onzeker omdat ze het niet meer begrijpen en dat frustreert. Ook dat opvoeders afspraken op verschillende manie-

*Lieven Calloens, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Wingene*

ren toepassen, is vaak een bron van ergernis als er een sanctiemaatregel vasthangt aan niet-naleving.

Dit thema hangt nauw samen met de relatie met de opvoeders.

Jongeren vertellen over een goede sfeer in de leefgroep als opvoeders de striktheid van de regels durven los te laten als de groeps-sfeer goed zit. Jongeren zien ook in waarom opvoeders de regels strikter toepassen bij een negatieve groeps-sfeer of bij toenemende spanningen in de groep. Dat kunnen ze verklaren en begrijpen. Maar voortdurend ingrijpen of 'vitten' zoals ze zeggen, lokt frustraties uit en weerstand.

Het systeem om hun gedrag te beoordelen, moet helder en duidelijk zijn. Een punten-systeem vinden jongeren ondoorzichtig. Dat laat ook heel veel ruimte voor interpretatie en eenzijdige toepassingen door de opvoeders. Jongeren lijken vaak niet te begrijpen waarom ze plus- of minpunten krijgen. Toch is dat de basis om wel of geen beloningen te krijgen. Andere instellingen hebben het puntensysteem ondertussen afgeschaft en werken met kleuren. Die tonen de fases aan voor de jongeren. Dat is ruimer dan voortdurend individueel gedrag en houdingen quoteren.

Een overzichtelijk geheel van een beperkt aantal vaste regels en afspraken op leefgroep-niveau lijkt voor jongeren duidelijker te zijn. Als we inzoomen op die leefregels en afspraken, gaat het vaak over een mix van praktische afspraken en de houding die van jongeren verwacht wordt. Het kan helder werken om die twee strikt gescheiden te houden. Jongeren zeggen dat het wel alleen maar gaat over wat de opvoeders van hen verwachten maar niet over wat zij mogen verwachten van de opvoeders.

Eef Goedseels, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt

De Commissie van Toezicht ziet ook heel wat informele regels waarvan het doel niet duidelijk is. Dat staat ook nergens vermeld of niemand weet nog goed waar het vandaan komt. Die informele regels worden dan in de ene leefgroep van de campus toegepast en in de andere weer niet. Niet zelden zijn het die regels die van een kleine futiliteit tot een escalatie leiden.

“

Wij mogen ons bord niet zelf opscheppen. In de andere leefgroep mocht dat wel. Je moet dat vragen aan de opvoeders. Geen idee waarom dat is. O wee als je het vergeet, want je overtreedt de regel. Bij sommige opvoeders mogen we elke dag een snelle douche nemen, bij anderen niet. Het is niet duidelijk wanneer we wel naar YouTube mogen kijken en wanneer niet.

”

Jongere in De Markt

“

Ze verwachten van ons dat we niet in discussie gaan en hen laten uitspreken. Maar als wij iets zeggen, onderbreken ze ons. Dan is het van: 'Ik zou nu al maar zwijgen want anders ga je maar even naar je kamer.'

”

Jongere in De Markt

“

Opvoeders zijn niet altijd zelf correct in de regels. Sommige opvoeders vertonen machtsmisbruik. Als ze zich beledigd voelen, geven ze heel snel een straf.

”

Jongere in De Grubbe

“

Sommige opvoeders tolereren niet dat we in discussie gaan. Ik noem dat zelfs niet altijd een discussie want soms wil je iets dat onrechtvaardig aanvoelt, ook gewoon zeggen. Het is wel gemakkelijk dat die opvoeder dan zegt dat hij dat ziet als discussie. Zo hebben ze altijd gelijk als het ze niet aanstaat.

”

Jongere in De Hutten

“

We streven naar een goede balans tussen 'steunen en sturen'. We hanteren ook objectieve maatstaven voor straffen. Het blijft een moeilijke evenwichtsoefening maar we zetten er sterk op in via de leidinggevenden en opleidingen. Verschillen tussen opvoeders zullen en moeten er altijd zijn. Alle opvoeders moeten op hun eigen authentieke manier hun begeleidershouding internaliseren.

”

Campusverantwoordelijke De Grubbe

“

Ik heb hier drie maanden gezeten. De onduidelijkheid over de leefregels en de verschillende toepassingen ervan door opvoeders hebben me het meest gefrustreerd. Sommige opvoeders gingen er iets normaler mee om en dat doet deugd. Je hebt dan het gevoel dat je minder fouten maakt.

”

Jongere in De Hutten

“

Jongeren hebben elkaar schoenen uitgeleend. De regel is dat dat niet mag. Het is nog niet zeker of we ze gaan sanctioneren. We bekijken het nog.

”

Opvoeder De Markt

“

Een jongere mag zijn bril niet opzetten in de leefgroep. Die bril heeft hij van zijn vader gekregen en betekent veel voor hem. Waarom dat niet kan, is onduidelijk. Het is een regel. De jongen loopt daar enorm gefrustreerd van rond en dat weerspiegelt zich in zijn houding. In de ene leefgroep moeten jongeren de slippers van de instelling dragen terwijl in de andere leefgroep eigen slippers mogen. Een

pet dragen, mag niet volgens de regels. Wat is het doel van zulke regels?

”

Maandcommissaris De Markt

“

De regels zijn soms zo idioot. Op onze boterhammen mogen we boter nemen met banaan. Doen we een laagje choco met banaan, dan mag dat niet. En je moet gewoon aanvaarden dat ze dat ter plekke beslissen. Zingen bijvoorbeeld, is bijkomend kamerarrest.

”

Jongere van de time-outleefgroep in De Markt

Aanbeveling

De Commissie stelt vast dat instellingen zich bewust zijn van het pakket aan leefregels en afspraken. Elke instelling werkt nu met basisregels en regels per leefgroep die kunnen veranderen als de samenstelling van de leefgroepen verandert. Maar er blijven nog te veel regels die tot sancties leiden. De jongeren moeten inspraak krijgen over die leefgroepregels. Ook moeten ze erop kunnen vertrouwen dat ook de opvoeders zich houden aan gemaakte afspraken en regels. Het systeem om het gedrag van de jongeren te beoordelen, een beloning of een sanctie te geven, moet duidelijk en helder zijn. Een puntensysteem lijkt bijvoorbeeld tot heel wat verwarring en discussie te leiden.

De Commissie vraagt de gemeenschapsinstellingen om een nog scherpere analyse te maken van de regels die zinvol zijn en die er echt toe doen. 'Omdat het nu eenmaal zo is', is niet genoeg. Vaak gaat het over regels die nergens uitdrukkelijk beschreven staan. Het best van al gebeurt die oefening ook hier samen met de jongeren. Met jongeren daarover in gesprek gaan, hun feedback vragen, kan heel wat inzichten opleveren.

Dat vergroot zeker het draagvlak en zal er ook toe leiden dat de regels beter aansluiten bij wat iedereen nodig heeft.

Sanctiebeleid

Jongeren die onaangepast of onveilig gedrag stellen, kunnen een sanctie oplopen. Ook als ze leefregels overtreden, krijgen ze een sanctie of straf. Dat kan gaan van een opmerking, een extra kamermoment, een taak, kamerarrest, niet mogen meedoen met een activiteit tot ver-

wijdering uit de leefgroep. Jongeren verblijven dan voor straf in afzondering bij een andere leefgroep. Als beveiliging van de jongere nodig is om hemzelf of anderen te beschermen, dan kan de afzonderingscel gebruikt worden.

Afzonderingscel

Dit jaar vertelden de jongeren opvallend minder over de afzonderingscel. Gaan instellingen bewuster om met de afzonderingscel? We zien wel dat jongeren naar de afzonderingscel moeten als ze agressief zijn of als ze bijvoorbeeld niet terugkwamen na een weekend thuis. Omdat isolatie en afzondering de laatste te overwegen maatregelen zijn, blijft dat een aandachtspunt. Is afzondering een veiligheidsmaatregel of een sanctie? Dit werkjaar neemt de Commissie dit thema meer onder de loep. De Commissie vraagt zich af of individuele kamerarresten de afzonderingscel vervangen. De plek verandert dan wel, maar de omstandigheden blijven mogelijk wel dezelfde. Wordt dat bijvoorbeeld ook geregistreerd? Dat verdient verdere verheldering en opvolging.

“

Bij een van mijn bezoeken zag ik een jongen in crisis gaan. Een opvoeder praatte geduldig in op de jongen, bleef in contact met hem. Dat duurde toch een uur. De houding van de jongen veranderde en het gesprek kwam weer op gang. Het optreden van de groepsbegeleiding getuigde van een professioneel betrokken opstelling en van elke keer opnieuw blijven zoeken naar een ingang bij de jongere.

”

Maandcommissaris Ruiselede

“

Voor sommige jongeren wordt er een veiligheidsplan opgesteld voor als ze over de schreef gaan. Dat geldt wel niet automatisch voor elke jongere. Het wordt op trajectniveau gepland als dat nodig blijkt te zijn.

”

Maandcommissaris Wingene

Sancties: hoelang en waarom?

De verhalen en belevingen van jongeren wijzen op een belangrijk knelpunt: vaak weten ze niet hoelang een sanctie blijft lopen.

De communicatie daarover wordt niet overal goed verzorgd. Als de maandcommissarissen praten met jongeren die kamerarrest hebben, weten die jongeren vaak niet wanneer ze weer uit hun kamer mogen. Ook in een lang individueel regime is soms onduidelijk hoelang het duurt of wanneer ze weer even in de leefgroep mogen zijn. Het effect op jongeren is één en al onzekerheid. Het kan het effect van een sanctie ook tenietdoen. Jongeren ondergaan het gewoon maar leren er niet altijd veel van. Een nagesprek volgt zeker niet altijd als iedereen weer wat rustiger is. Het gaat soms eerder over ingrijpen en orde handhaven dan over een leermoment. Ook de invulling van zo'n sanctie is pover. Vaak zitten de jongeren gewoon maar te wachten.

“

Het zit me hoog. Ik heb het gevoel dat we niet echt gehoord worden. Er was een misverstand en ik kreeg niet eens de kans om de situatie te verduidelijken. Een sanctie is hier een sanctie en daar kunnen ze niet op terugkomen. Ik wou de situatie bespreken maar dat zien ze als weerstand. Dat is echt iets waar we hier soms radeloos van worden. Je vliegt snel naar je kamer en het is wachten tot je er weer uit mag.

”

Jongere in Beernem

“

Voor mij is het soms toch onduidelijk wat kan en wat niet kan. Voor de ene opvoeder is iets een overtreding, voor de andere niet. Ik moest naar mijn kamer als straf maar het was onduidelijk voor hoelang. Daar word ik lastig van.

”

Jongere in Ruiselede

“

Ik ben naar mijn kamer gevlogen na een incident. Ik heb geen idee wanneer ik terug kan naar de leefgroep. Ze gingen me deze middag iets komen zeggen. Ofwel was het voor het eten ofwel na het eten. We zijn middag en ik weet het nog altijd niet.

”

Jongere in De Markt

“

Ik ben als sanctie naar M1 (de onthaalleefgroep) gevlogen. We zitten dan hele dagen in onze kamer. Ik zit hier bijvoorbeeld al vier

dagen. Dat betekent dat we twee keer per dag zo'n tien minuutjes uit de kamer mogen. Eten, slapen en de tijd verdoen gebeurt allemaal in diezelfde kamer.

”

Jongere in De Markt

Aanbeveling

Sancties moeten helder en duidelijk zijn voor jongeren: in motivering en in tijd. Jongeren hebben het recht duidelijk geïnformeerd te worden.

We zien in vergelijking met vorig werkjaar meer 'tussenmethodieken' opduiken zoals preventieplannen of de-escalatieplannen die samen met de jongeren opgesteld worden. Of bij de jongere in crisis blijven om daarna het gesprek aan te gaan. We vragen om die methodieken nog verder toe te passen en te exploreren.

In sommige instellingen zien we nog altijd het dubbel gebruik van de isolatiecel. Enerzijds als bescherming, anderzijds als sanctie. We vragen om dit campusoverschrijdend aan te pakken, te zoeken naar een kader en met de jongeren te praten over andere manieren om tot rust te komen. Jongeren afzonderen moet altijd zo kort mogelijk duren.

Dagregime en vrijetijdsbeleving

In de gemeenschapsinstelling is er een duidelijk dagregime. Onderwijs en vrije tijd zijn twee belangrijke pijlers waarover jongeren spreken.

Dagregime

Het dagregime wordt ook bepaald door de regels erover. Het eetmoment is daar een duidelijk voorbeeld van. Ofwel gebeurt dat samen in de leefgroep, ofwel alleen in de kamer. De Commissie van Toezicht stelt vast dat er nog heel wat momenten zijn waarop jongeren alleen in hun kamer eten. In de onthaalleefgroep bijvoorbeeld, in een individueel regime of als ze kamerarrest hebben. Vaak omdat het de regel is. Jongeren snappen daar de zin niet van. Samen eten is voor hen een onderdeel van samenzijn. Alleen eten is een moment dat ze confronteert met hun eenzaamheid.

Het dagregime bestaat volgens de jongeren ook nog altijd uit de verplichte poetsmomenten.

Tot drie keer per dag vinden ze te veel maar vooral ook zinloos. Te vaak zijn die poetsmomenten opvlvmomenten van de dag. Die opmerking hoorden we van verschillende jongeren.

Kamermomenten

In elke instelling klagen jongeren over de vele kamermomenten die elke dag ingebouwd zijn. Ze vinden die niet zinvol. Ze hebben de indruk dat het meer dient voor de opvoeders en dan voor henzelf. Was er een incident? Dan moeten ze naar hun kamer. Komt er een nieuwe jongere toe in de onthaalleefgroep? Dan moeten ze naar hun kamer zodat de begeleiders de nieuwe kunnen onthalen. Jongeren vervelen zich, de boeken en strips hebben ze doorgaans allemaal al eens gelezen. De kamermomenten duren te lang. In sommige instellingen gaan de deuren dan ook nog eens op slot.

Vrijtijdsbeleving

De vrije tijd wordt op verschillende manieren ingevuld. Er zijn instellingen waar de jongeren mogen kiezen om hun vrije tijd zelf in te vullen. In andere instellingen of leefgroepen bepalen de opvoeders wat ze gaan doen.

De activiteiten die de dagelijkse routine doorbreken, zijn voor de jongeren heel waardevol. Jongeren appreciëren het om samen dingen te doen, in groep en samen met de opvoeders: samen koken, winkelen, gaan klimmen of fietsen. Of een themadag of themaweek op de campus. Workshops in de instelling door externen zijn ook vaak belangrijke momenten. Ze doen dingen die ze anders niet zouden doen en waarvan ze merken dat ze er goed in zijn. Het zijn die activiteiten die doorgaans meer aansluiten bij hun eigen leefwereld. Het maakt het gestructureerde leven even tot iets gewoons.

“

In de externe time-outleefgroep zijn de meisjes opgesplitst. Op een bepaald moment zat er in de ene groep één meisje en in de andere vier. Toch aten ze apart en bleven de opvoeders zich organiseren om de maaltijden apart te houden. Toen ik vanuit een eerste reflex vroeg waarom dat niet samen kon, legden ze uit dat het de regel is. Dat ze nu eenmaal zo georganiseerd zijn en ze niet willen dat het bijvoorbeeld als een privilege overkomt. Ik vraag me dan als buitenstaander af wat maakt dat er zo weinig flexibiliteit kan zijn? Is er ruimte om autonomie te geven aan opvoeders voor pragmatische

Mhamed Bouhlib, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Hutten

oplossingen of wachten ze op richtlijnen van de directie?

”

Maandcommissaris De Markt

“

In de leefgroep was een jongere samen met een opvoeder een monopoliespel aan het maken over het traject in de wereld van Jongerenwelzijn en de instellingen, vanuit de beleving van de jongeren. Ik beloof een volgende keer het spel mee te komen spelen.

”

Maandcommissaris Ruiselede

“

Het was hier een hele week themaweek over muziek. We konden zelf muziek maken, opnames maken, djembésessies volgen, en we hadden zelfs een workshop muzikaal koken. Dat was heel leuk.

”

Jongere in De Grubbe

“

Vandaag is het hier een topdag. We organiseren een hele dag met activiteiten waar we zelf verantwoordelijk voor zijn en een barbecue waar we ook aan meewerken in groepjes. Het is een keer iets gewoons.

”

Jongere in Beernem

“

Er is een voetbaltornooi tussen de leefgroepen en samen met de opvoeders. Ik heb dus niets te vertellen vandaag, want dat zijn voor ons hoogtepunten en ik moet dringend gaan voetballen.

”

Jongere in De Hutten

Pieter De Loof, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt

“

De meisjes van de leefgroep mochten samen op daguitstap naar het Zilvermeer. Het was een dagje weg uit het gestructureerde leven.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Een jongere vertelt over hoe hij mee mag helpen in de moestuin die een opvoeder samen met een groep jongeren gemaakt heeft. Hij doet dat graag.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Ik heb onlangs meegedaan aan een loopwedstrijd. Ik had nooit gedacht dat ik al die kilometers ooit zou kunnen lopen. Ik ben er ontzettend fier op en hoop dat ik nog zulke dingen mag doen.

”

Jongere in Beernem

“

In de instelling is er ook een muziekstudio afgewerkt op initiatief van een opvoeder met kennis van zaken. De jongeren waarderen dat enorm. Muziek en zelf muziek maken, vinden ze heel belangrijk.

”

Maandcommissaris Wingene

Aanbeveling

De Commissie vraagt om genoeg te blijven investeren in het vrijetijdsaanbod voor jongeren. Dat blijken belangrijke momenten voor hen te zijn. Opvoeders nemen daar heel veel initiatief in. We vragen dat ze die vrijheden en dat initiatiefrecht volop mogen opnemen vanuit de instelling en dat opvoeders daar ook erkenning voor krijgen.

Jongeren willen vooral zinvol bezig zijn. Veel in hun kamer zitten zonder iets omhanden te hebben, drie keer per dag poetsen of activiteiten die niet kunnen doorgaan door de dagstructuur of door tekort aan personeel: het stuit op onbegrip. De Commissie van Toezicht vraagt opnieuw te onderzoeken of de soms vele kamermomenten in sommige gemeenschapsinstellingen echt nodig zijn. Veel jongeren vinden dat het niet helpt en zinloos is. Welke pedagogische visie schuilt erachter? Is daarover uitwisseling tussen de verschillende gemeenschapsinstellingen? De Commissie vraagt samen met jongeren te bekijken hoe ze in de kamermomenten iets interessants kunnen doen.

De Commissie vraagt ook om van 'alleen in je kamer eten' eerder een uitzondering dan een regel op bepaalde momenten te maken (onthaalleefgroep bijvoorbeeld of in een individueel regime of op kamerarrest). Dan moeten opvoeders of teamverantwoordelijken zich verantwoorden waarom 'alleen eten in je kamer' nodig is voor een jongere. Jongeren begrijpen niet waarom ze alleen moeten eten en zien er geen rustgevend effect in.

Participatieruimte

De gemeenschapsinstellingen kunnen de participatie van de jongeren invullen op verschillende manieren. Het gaat ten eerste over de formele participatie die vorm krijgt in bewonersraden, jongerenraden of groepsgesprekken. Op zich hebben die inspraakorganen zeker hun waarde.

De Commissie van Toezicht stelt dat die raden nog te veel statisch zijn. Jongeren zeggen dat de opvoeders in bepaalde instellingen de agenda opstellen. Zelf mogen de jongeren wel agendapunten aanbrengen maar vaak weten ze niet wat de bedoeling is. Er is weinig begeleiding of stimulans om dat te doen. Er is ook niet altijd terugkoppeling of opvolging waardoor jongeren het geloof in die participatieorganen verliezen. Jongeren moeten voelen dat er draagvlak is bij directie en begeleiders voor hun participatie en dat ze serieus genomen worden en effectief de kans krijgen om hun mening te geven en **gehoord** te worden. Heel vaak wordt al op voorhand gezegd: "Nee, dat gaat niet lukken." Jongeren zien niet wat voor zin het dan heeft.

Daarnaast vragen jongeren ook breder om betrokken te worden bij hun hulpverlenings-traject. Ze willen graag mee hun toekomst uittekenen en mee in handen nemen. Ze willen daarin gehoord, serieus genomen en gestimuleerd worden. Dat blijkt niet altijd mogelijk te zijn.

“

Ik ben hier gaan lopen omdat ik echt niet akkoord kon gaan met de verdere hulpverleningspiste die ze voorstelden. Ik ben mezelf opnieuw gaan aangeven bij de politie. Daar keken ze nogal verbaasd. Ik deed dat doelbewust enkele maanden voordat ik 18 word, zodat ik verlengde hulp kan krijgen in de vorm van CBAW (contextbegeleiding autonoom wonen) zonder nog veel langer in Beernem te moeten blijven. Op die manier krijg ik weer wat controle over mijn leven, hoe ik het zie en wat ik nodig heb.

”

Jongere in Beernem

“

Toen ik bij een overdrachtsgesprek was tussen de opvoeders bij een dienstwissel, viel me op met hoeveel zorg ze spreken over de jongeren. Alle jongeren worden een voor een overlopen. Hun gedrag staat centraal met eerst de positieve aspecten en dan de werkpunten als die er zijn. En ook andere dingen komen aan bod, zoals hun angsten, wat goed liep, plannen, intakes. Zouden jongeren dat zelf ook te horen krijgen? Want dat is heel waardevolle informatie. Dat is iets anders dan het puntensysteem dat voortdurend toegepast wordt.

”

Maandcommissaris De Hutten

“

Straks hebben ze een bespreking over mij. Mijn consulent komt ook. We zijn daar zelf niet bij. We mogen onze vragen op een briefje schrijven en daarna geven de opvoeders wel feedback op elke vraag die we hadden. Kan zijn dat als ik ze bezig zou horen, dat er dan nog meer vragen komen, dat wel.

”

Jongere in De Markt

Aanbeveling

De Commissie vraagt extra ondersteuning voor de gemeenschapsinstellingen bij de bewonersraden. Externe steun kan de werking verhelderen en tot meer daadwerkelijke participatie van de opvoeders en jongeren leiden. We kijken uit naar de resultaten van het onderzoek van de KU Leuven over de participatieve ruimte in de gemeenschapsinstellingen.

Participatie van jongeren is een basishouding, een vertrekpunt dat in de hele werking moet terugkomen. Het is een dynamisch gegeven en gaat over meer dan inspraak in een bewonersraad. Vandaar dat de Commissie spreekt van participatieruimte en vraagt dat instellingen dat verder concretiseren. Mogen jongeren hun visie geven? Hebben jongeren inspraak in hun eigen traject in de voorziening? Kunnen jongeren hun eigen werkpunten formuleren? Mogen ze bij de cliëntbesprekingen zijn waar hun consulent ook bij is en die over hun toekomstig traject gaan? In sommige instellingen is de jongere volwaardige gesprekspartner aan tafel, in andere niet. Mogen ze nota's of verslagen aan de jeugdrechtsbank bekijken en hun visie mee laten opnemen?

Het gaat over ruimte krijgen om verantwoordelijkheid te dragen. Al dan niet met vallen en opstaan. Welke ruimte krijgen ze om hun traject mee in handen te nemen? Om controle en autonomie te krijgen over het eigen traject? Verdere verheldering en uitdieping is nodig om jongeren volledig tot hun recht te laten komen en ze als volwaardige actor te betrekken bij hun traject. Die betrokkenheid moet vertrekken van een geloof in de jongeren en ze benaderen vanuit hun kracht en hun mogelijkheden.

Onderwijs

Elke gemeenschapsinstelling organiseert onderwijs. In het lessenpakket zitten theorielessen, algemene vormingspakketten en werkateliers. Richtingen zijn bijvoorbeeld Metaal, Elektriciteit, Bouw, Tuinbouw, Verzorging, Haartooi en Horeca. Daarnaast proberen de instellingen contact te houden met de thuisschool om jongeren de kans te geven om boeken, lesbladen en werkopdrachten van de thuisschool te blijven volgen. Maar dat gebeurt nog niet systematisch voor elke jongere met een thuisschool.

Jongeren die al langer in een instelling verblijven, kunnen ook buiten de instelling naar school gaan. De brug naar het reguliere onderwijs wordt zoveel mogelijk gelegd, als de jongere er klaar voor is en met die vrijheden kan omgaan.

Uit de verhalen blijkt dat niet elke jongere nog een thuisschool heeft. Ze zijn ofwel definitief uitgesloten of er is geen samenwerking met de thuisschool. Dat geeft jongeren het gevoel dat een plaatsing in de gemeenschapsinstelling per definitie hun schoolloopbaan on hold zet.

Jongeren klagen aan dat het aanbod vrij beperkt is en soms aanvoelt als bezigheidstherapie. Niet in elke gemeenschapsinstelling worden dezelfde praktijkrichtingen aangeboden en dat vinden ze jammer. De praktijkvakken sluiten niet altijd aan bij hun interesses of talenten. Niet elke jongere is vooruitgeholpen met een praktijkrichting. Ook jongeren die aso volgen, klagen dat het niveau 'te laag' is.

De maandcommissarissen stellen vast dat het niet evident is om gepast onderwijs te verzorgen aan de jongeren uit de GIB- of GES+-leefgroepen. Die jongeren zitten doorgaans in het buitengewoon onderwijs. Toch slaagt het leerkrachtenteam erin om ook voor die groepen

lessen te organiseren. Jongeren uit die leefgroepen spreken zich daar positief over uit.

Jongeren uit de externe time-outleefgroepen volgen geen les. Het is voor de maandcommissarissen niet altijd duidelijk waarom. Het gevaar bestaat dat de daginvulling daarvoor heel beperkt en eenzijdig blijft met veel dode momenten.

Net zoals bij de relatie met opvoeders hebben jongeren wisselende ervaringen met het leerkrachtenteam. Bij momenten loopt dat heel goed maar er kunnen ook conflicten ontstaan. Jongeren worden dan naar de leefgroep gestuurd waar de sanctie volgt. Enthousiaste leerkrachten of atelierbegeleiders die de aandacht weten te triggeren door vragen te stellen en die de striktheid eens durven loslaten, worden enorm gewaardeerd.

Het materiaal dat de leerkrachten ter beschikking hebben, is eerder beperkt. Niet in elke instelling zijn er moderne technologieën of nieuwe media.

Een blijvend aandachtspunt is dat jongeren hun inzet en de vaardigheden die ze aanleren, niet kunnen valoriseren. Ze beseffen heel goed dat de lessen geen enkele bijdrage leveren aan hun schooltraject buiten de instelling. Dat geeft weinig stimulans om gemotiveerd te blijven. Ook de inhoud van de lessen of de praktijkvakken blijft eerder beperkt.

“

Maandag kon ik nog naar de les. Van dinsdag tot vrijdag plots niet meer want ik was niet ingeroosterd. Ik vind dat niet kunnen want de uren dat we les hebben, was er geen alternatief voor mij. Soms vallen lessen weg of zijn er te weinig leerkrachten.

”

Jongere in Beernem

“

Waarom krijgen we hier niet een soort van competentiecertificaat? Ik heb hier wel wat vaardigheden bijgeleerd. Ik kan bijvoorbeeld zeker werk vinden als poetsvrouw want die vaardigheden zijn hier sterk ontwikkeld. Dat vat je het best op als grap maar het toont welk punt ik wil maken.

”

Jongere in Beernem

“

Ik heb het ondertussen wel gehad met altijd maar dezelfde muur metselen en weer afbreken. Ik wil interessantere lessen waar ik effectief iets van leer.

”

Jongere in De Markt

“

Ik heb mijn boeken van de school in mijn kamer liggen. In de kamermomenten maak ik de lesopdrachten en haal ik de leerstof in. Ik kan hier altijd uitleg vragen aan opvoeders.

”

Jongere in De Grubbe

“

Ik ben van hieruit middenjury opgestart en word daar ook in aangemoedigd. Ik ben er al door voor mijn eerste vak. Ik ga zeker verder doen.

”

Jongere in De Hutten

“

Als de groep sterk is en er niet zo'n grote diversiteit is tussen de jongens, dan pikken ze veel sneller dingen op in de lessen. Dat geeft ons het gevoel meer leerkracht te zijn dan opvoeder.

”

Leerkracht in Wingene

“

Jongeren laten spontaan hun kunstwerk zien dat ze in de praktijklessen gemaakt hebben. Het is een heel mooi werk dat ze ook buiten gaan zetten aan het lokaal. Ze zijn zelf heel tevreden en gelukkig met het resultaat.

”

Maandcommissaris De Markt

“

Ik heb lessen bijgewoond en zag dat er les gegeven wordt in groep en heel interactief. De leerkracht hield de aandacht van de jongeren vast.

”

Maandcommissaris De Hutten

*Annelien Coppieters, maandcommissaris
Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Beernem*

Aanbeveling

Net zoals vorig jaar vraagt de Commissie een breder onderwijsaanbod in de gemeenschapsinstellingen. Er moet maximaal en voor elke jongere ingezet worden op samenwerking met de thuisschool.

En dat er daarnaast los van de individuele leerling verder een onderwijsaanbod georganiseerd wordt samen met externe scholen. Een soort aanbod op verplaatsing dat leidt tot dezelfde diploma's en vertrekt van de interesses en capaciteiten van de jongeren.

Want de opgedane kennis en vaardigheden moeten gevaloriseerd worden. Het is een stimulans voor jongeren om de onderwijskansen die ze krijgen enthousiast op te nemen.

Veiligheid en politie

Veiligheid is een terugkerend thema omdat de jongeren in een beveiligde omgeving geplaatst zijn met een vrijheidsbeperkend kader.

Veiligheid speelt in de relatie met opvoeders of relaties tussen de jongeren onderling. Ook de afzonderingscel of de individuele regimes raken aan veiligheid. Het gaat dan eerder over fysieke en psychische veiligheid van de jongeren.

Ook in de relatie met de politie speelt veiligheid omdat zij de jongeren vaak vervoeren, instaan voor drugcontroles of tussenbeide komen als de gemeenschapsinstelling het zelf niet te baas kan.

Jongeren vertellen hoe ze hun aankomst of overbrenging van en naar de gemeenschapsinstelling beleven. Ze worden bijna altijd geboeid door de

politie. Ook als ze voor de jeugdrechter verschijnen, zijn ze doorgaans geboeid. Een jongere sprak zelfs over boeien aan handen en voeten. Dat laat diepe indrukken na bij de jongeren. Ze vinden het beschamend en vernederend. Jongeren vragen zich af of het echt niet anders kan als ze geen tekenen tonen van agressie of weerstand.

De politie komt in de gemeenschapsinstellingen ook tussenbeide als situaties in die mate escaleren dat de medewerkers de veiligheid niet langer kunnen garanderen. Dan kunnen ze een beroep doen op de interventieploeg.

We zagen dit jaar ook een andere soort van tussenkomst door de politie, namelijk bij een grootschalige drugscontrole in de instelling zelf. Soms verloopt dat goed, soms met veel spanningen.

“

Een jongen vertelde me over een drugscontrole. De drughond bleef bij hem zitten toen hij na een weekend opnieuw binnengebracht was. De politie nam de jongen mee naar de isolatiecel om hem te fouilleren. Volgens de jongen liep dat uit de hand toen hij niet zich helemaal wou uitkleden. De jongen zegt dat de politie gewelddadiger werd en hem hardhandig uitkleedde. De deur van de isolatiecel was dicht en de opvoeders hoorden zijn paniekerig geschreeuw. De jongen mocht de cel uiteindelijk verlaten, was van slag en blokkeerde een paar dagen. Ook de opvoeders waren aangeslagen, geëmotioneerd en in shock.

Ik meldde het aan de directie en vroeg verdere opvolging. De directie en de campusdirectie namen het incident serieus en gingen praten met de politie. Die stelde dat ze de procedure gevolgd hebben: 'Er zijn geen fouten gemaakt en er werd dus ook geen onnodig geweld gebruikt.' Verdere opvolgingsgesprekken om afspraken en samenwerking te verbeteren tussen de campus en de politie worden nog gepland en opgevolgd.

Dat zijn geen evidente spanningsvelden. Er lijkt een spanning te zijn tussen de opname in een instelling om de jongeren te beschermen aan de ene kant, en dat dit beschermingsaspect door het kordate politieoptreden volledig tenietgedaan werd aan de andere kant. Maar ook tussen De Zande als instelling en de politie ontstaat er een spanningsveld, tussen de rol van politie bij 'ordehandhaving' – want soms is

tussenkomst naar aanleiding van incidenten of agressie nodig – en de rol van politie als *crime fighter*.

”

Maandcommissaris De Zande

Aanbeveling

De Commissie gaat ervan uit dat er regelmatig overleg is tussen de gemeenschapsinstelling en de politiezone in de buurt.

De Commissie vermoedt dat de directie minstens op de hoogte is van een grootschalige drugscontrole die er staat aan te komen. Daarom lijkt het primordiaal om vooraf goede afspraken te maken over hoe het zal verlopen en hoe er gewaakt wordt over de rechten en de integriteit van de jongeren. Dat de politie dus het nodige respect voor de jongere aan de dag legt.

Daarnaast lijkt het ons belangrijk dat er elke keer na een grote drugscontrole een evaluatie gebeurt waarin ook de jongeren hun perspectief kunnen binnenbrengen. Hoe zo'n evaluatie het best verloopt – in elke leefgroep, in overleg met de politie of in individuele gesprekken – moet onderzocht en per situatie bekeken worden.

Jongeren boeien als ze overgebracht worden, is erg ingrijpend. Daarom raadt de Commissie aan om uit te zoeken hoe een risico-inschatting kan gebeuren en wie daar het best voor geplaatst is, zodat niet elke jongere per definitie geboeid wordt.

Religie

In elke gemeenschapsinstelling kunnen jongeren hun geloof beleven. Sommige jongeren vertellen over de steun die ze vinden in hun geloof als ze lang in een gesloten regime zitten. Gesprekken met een islamconsulent, een aalmoezenier of een moreel consulent noemen ze een steun, betekenisvol en verrijkend.

De instellingen houden ook rekening met de ramadan en ook halaleten is een optie.

“

Hier hebben we een Suikerfeest gehouden wat wel leuk was. Samen met onze ouders konden we koken en het einde van de ramadan vieren. Zo was ik er ook een stukje bij.

”

Jongere in De Grubbe

Aanbeveling

De Commissie vraagt op basis van de positieve ervaringen van jongeren om zeker het huidige aanbod voor religiebeleving en -ondersteuning te behouden.

Re-integratie

Net zoals vorig jaar stelt de Commissie van Toezicht vast dat jongeren soms veel te lang in de gemeenschapsinstellingen moeten blijven omdat er geen uitstroomperspectief is. Doorschuiven naar de reguliere voorzieningen bijzondere jeugdzorg, de VAPH-voorziening en de GES+-voorzieningen laat lang op zich wachten door de wachtlijsten. Jongeren blijven soms tot anderhalf of zelfs twee jaar in een gemeenschapsinstelling. Dat heeft een effect op het leven in de instelling. Jongeren blijven dat niet accepteren. Ze uiten hun frustraties, sluiten zich af, gaan in verzet.

Re-integratie omvat ook het traject dat jongeren in de instellingen afleggen om het gesloten kader stilaan te verlaten. Overal zien we een opbouw naar meer vrijheden en naar meer mogelijkheden om buiten activiteiten te volgen of een cursus te starten.

“

Ik sta al heel lang op de wachtlijst van een voorziening. Het is zo frustrerend.

”

Jongere in De Hutten

“

Ik stel me vragen over het opzet van een gesloten plaatsing en het effect van de methodieken als de geslotenheid blijft duren en fungeert als wacht-ruimte. De inspanningen van de opvoeders en het team om het verblijf zinvol te maken, worden gehypothekerd door de uitstroomproblematiek.

”

Maandcommissaris Ruselede

“

Een jongere, die al anderhalf jaar in Ruselede zit, vertelt dat er eindelijk een voorziening is die hem verder wil begeleiden. Maar hij durft het nog niet te geloven want het is al een paar keer zo gegaan en dan haken voorzieningen na de intake toch nog af. Zijn netwerk zijn de opvoeders van de instelling. Samen met de jongere willen ze zorgzaam omgaan met de overstap naar de nieuwe voorziening en gaan ze afspreken hoe ze contact kunnen houden om bruuske relatiebreuken te vermijden. Ook ik wil hem gaan bezoeken als hij in de voorziening zit want we bouwden ondertussen een band op.

”

Maandcommissaris Ruselede

“

Ik wacht op een plek in OPZ Geel. Maar die plaatsen zijn zo beperkt. En als er plaats is, weet ik toch al wat er gaat gebeuren. Ze gaan dan zeggen dat 'mijn profiel niet past'. Ik ken die uitleg en de taal al die ze gebruiken.

”

Jongere in Beernem

“

Het is moeilijk om hierbuiten opnieuw je weg te vinden als ze niet zo intensief met je werken. Ze moeten intensief werken naar buiten toe.

”

Jongere in Beernem

Aanbeveling

Voor de Commissie van Toezicht is het gebruik van de gemeenschapsinstelling als wacht-ruimte een ernstige vorm van schending van de rechten van de minderjarigen. Als een gesloten regime niet langer nodig is, moeten kinderen en jongeren in open voorzieningen of thuis terecht kunnen. Of om het in de woorden van een jongere te zeggen: "Als je geen perspectief hebt, geen zinvolle invulling meer te geven hebt aan je verblijf, dan begin je gewoon onnozel te doen en het uit te hangen."

De Commissie stelt dat het re-integratietraject eigenlijk al moet starten vanaf de eerste dag.

2. Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard

Voor uit handen gegeven jongeren

In het Vlaams Detentiecentrum is er plaats voor 15 jongens die uit handen gegeven zijn. Dat betekent dat ze op het moment van de feiten 16 of 17 jaar waren en de jeugdrechter oordeelt dat maatregelen uit de jeugdhulp niet meer helpen. Zo'n uithandengeving is uitzonderlijk. Die jongeren krijgen geen begeleiding meer zoals in de gemeenschapsinstellingen. Zij staan onder toezicht en controle van gevangenis-medewerkers.

Er verblijven ook jongeren die wachten op een mogelijke procedure uithandengeving. Dat zijn de categorie 1-jongeren. Zij zitten apart van de uit handen gegeven jongeren. Voor die groep, een zestal jongeren, werken er ook opvoeders van Jongerenwelzijn.

Onthaal

Het onthaal van nieuwe jongeren loopt elke keer op dezelfde manier. Er worden vingerafdrukken en foto's genomen, hun persoonlijke bezittingen worden opgeborgen en dan moeten de jongens douchen. Daarna mogen ze kiezen om hun eigen kleren of instellingskleren te dragen. Die instellingskleren zijn alleen verplicht bij de wandeling en als er bezoek komt. In hun cel krijgen de jongens een pakket met basisproducten voor persoonlijke hygiëne en de informatiemap met huisregels.

Kort na de opname volgt standaard een persoonlijk gesprek met de directeur van het detentiecentrum, iemand van de psychosociale dienst en de arts.

Leven op cel

De cel van de jongeren is heel klein. Er zijn geen ramen. In de cel hebben de jongens een eigen wc en een wastafel. Verder staat er een microgolf en een kleine koelkast. De cellen hebben een tv en de jongens kunnen films lenen.

De jongens douchen in het gemeenschappelijke sanitair blok. Ze kunnen zelf kiezen wanneer ze douchen.

Er is een binnenplein waar de jongeren twee keer per dag kunnen wandelen.

De infrastructuur is sterk verouderd. Het team deed opfrissingswerken waar dat kon, maar dat neemt de oude staat van het gebouw niet weg.

De **categorie 1-jongeren** verblijven in een andere vleugel die iets meer als leefgroep ingericht is.

Eten

Er zijn geen gezamenlijke eetmomenten. Alle jongeren eten alleen in hun cel. Ze moeten hun eten opwarmen in hun microgolf.

Onderwijs

Het onderwijsprogramma is verplicht voor minderjarige uit handen gegeven jongeren. Sommige lessen zijn nogal praktijkgericht. Bijvoorbeeld de lessen om een theoretisch rijbewijs te halen, over de huurwetgeving, over banken en verzekeringen. Daarnaast kunnen de jongeren kiezen voor een beroepsopleiding (Elektriciteit) waarvoor het detentiecentrum samenwerkt met een Centrum voor Volwassenenonderwijs. Tegen het eind van hun detentieperiode kunnen de jongeren een beroep doen op een VDAB-consulent om hun overstap naar de arbeidsmarkt voor te bereiden en te begeleiden.

De categorie 1-jongeren en dus minderjarigen, krijgen les op maat.

Regime, orde en discipline

De omgang tussen de jongeren, de bewakers en de directie loopt ontspannen en rustig. De directeur is vlot aanspreekbaar voor de jongens. Met elkaar hebben de jongeren contact tijdens de wandeling, de les en de activiteiten.

Er zijn verschillende activiteiten. De jongeren kunnen sporten in groep. Ze kunnen minstens twee uur per week terecht in de kleine fitnessruimte. Ze kunnen boeken, tijdschriften en films lenen uit de bibliotheek. Door partnerschappen met externe organisaties kunnen de jongeren

geren in het detentiecentrum meedoen met culturele projecten. Dat gebeurt op projectbasis en zit niet in het standaard weekprogramma. Jongeren kunnen ook kiezen voor werktaken, bijvoorbeeld in de wasserij of de keuken. Daarmee verdienen ze dan 1,20 euro per uur.

“

Een jongere van de uit handen gegeven vleugel klaagde bij mij dat hij veel op cel zat. De directie legde uit dat er een aanbod is waar de jongeren gebruik van kunnen maken zoals sport, naar de bib, werk, opleiding. Als ze daar op ingaan, kunnen ze acht tot negen uur uit hun cel zijn. Maar die keuze maken ze zelf.

”

*Maandcommissaris
Vlaams Detentiecentrum*

De **categorie 1-jongeren** volgen een eigen regime. Ze zijn meer dan de helft van de tijd uit hun cel.

“

Ondanks het celregime krijgen we hier meer vrijheid. De opvoeders ‘plakken’ zo niet op je. We hebben elke dag gesprekken met de begeleiders, de directeur en de cipiers. We hebben een bib, we kunnen sporten, er zijn nog tal van activiteiten en we krijgen les op maat. We leren hier veel en er is veel aandacht voor ons.

”

Categorie 1-jongere

Controles en fouilleringen

Gerichte controles, veiligheidschecks en naaktfouilles kunnen bij ernstige aanwijzingen van drugsbezit en alleen na uitdrukkelijke toestemming van de directie.

*Els Dumortier,
ondersteunend maandcommissaris*

“

Een jongere in de afdeling uithandengeving beklagde zich over de doorzoeking van zijn cel terwijl hij weg was naar de rechtbank. Er waren tandenborstels van hem weggenomen en dat vond hij niet kunnen. Na een gesprek met de directeur namen hij en de cipiers dit verder op. De directeur ging er ook zelf over praten met de jongere want de regels over cellen doorzoeken werden mogelijk niet correct gevolgd.

”

*Maandcommissaris
Vlaams Detentiecentrum*

Isolatie

In de afdeling is er ook een isoleercel. Tijdens isolatie kunnen jongeren kort naar buiten om te luchten. Jongeren noemen dat ‘luchten in de leeuwenkooi’. Met tralies werd buiten een kleine ruimte afgebakend.

Ook voor de categorie 1-jongeren is er een aparte afzonderingscel op hun afdeling.

“

We hebben hier weinig weerwoord als we een disciplinaire maatregel krijgen. De directie gelooft de cipiers. Achteraf volgt er pas een gesprek. De isolatie trekt hier op niets. Ook de wandelkooi is gewoon niet menselijk. Ik vertel het zodat het Kinderrechtencommissariaat het weet.

”

Jongere in Vlaams Detentiecentrum, afdeling Uithandengeving

Bezoekmomenten

Familie komt op bezoek in de bezoekersruimte. Dat bezoek kan elke dag en jongeren mogen tot drie uur per week bezoek krijgen als de capaciteit in de bezoekerszaal het toelaat. Er is ook een ruimte voor ongestoord bezoek omdat heel wat jongeren ondertussen meerderjarig zijn.

“

Een jongere van de uit handen gegeven vleugel vroeg waarom zijn neef niet op bezoek mocht komen. Dat werd besproken met de directie en teruggekoppeld naar de jongere. Hij begreep het nu beter en apprecieerde het dat ik dat opgenomen had.

”

*Maandcommissaris
Vlaams Detentiecentrum*

Religie

Jongeren kunnen gesprekken aanvragen met een imam of met een christelijk consulent. Die bieden vaak een luisterend oor voor zingevingsvragen of vragen over de toekomst.

Psychologische ondersteuning

In het Vlaams Detentiecentrum is er een psychosociaal team voor de uit handen gegeven en de categorie 1-jongeren. Zij zeggen dat het team heel aanspreekbaar is voor vragen of ondersteuning.

Aanbevelingen

De Commissie van Toezicht kreeg oorspronkelijk te horen dat het Vlaams Detentiecentrum nog zou sluiten vóór eind 2019. We vernamen in september dat de sluiting of verhuizing van het Detentiecentrum voor eind december zou zijn. Nu blijkt dat ze gepland is vanaf 1 maart.

Het detentiecentrum werd bezocht door maandcommissarissen die er een extra bezoek bij konden nemen.

De Commissie vindt het onverantwoord dat er nog altijd jongeren verblijven. We herhalen de bezorgdheden uit het vorige jaarverslag.

De infrastructuur beperkt de ontspanningsmogelijkheden of dagbestedingen. Ook dat er verschillende groepen verblijven die geen contact mogen hebben met elkaar, dwingt het detentiecentrum om de dagregimes goed uit te dokteren. Met alle beperkingen van dien in de mogelijkheden voor de jongeren.

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten stelt vast dat de gebrekkige en sterk verouderde infrastructuur van het detentiecentrum in Tongeren een menswaardige opvang en een gepaste begeleiding vaak erg moeilijk maakt.

De Commissie vraagt opnieuw om het detentiecentrum te sluiten en vraagt menswaardiger omstandigheden voor de uit handen gegeven en andere jongeren die er nu nog altijd verblijven.

De Commissie van Toezicht vraagt om de strikte regimes in De Wijngaard niet blindelings te kopiëren naar een nieuwe setting. Is het bijvoorbeeld altijd nodig dat uit handen gegeven jongeren alleen eten in hun cel? Een nieuwe locatie geeft zuurstof om samen met jongeren en vanuit hun rechten mee vorm te geven aan het regime en de manier van samenleven. Waarom de jongeren nu in De Wijngaard niet al betrekken bij en ondervragen over de toekomstige locatie en het haalbare dagritme.

3. Private voorzieningen

Voorstelling

De Commissie van Toezicht kreeg het mandaat om met haar maandcommissarissen vier voorzieningen te bezoeken voor besloten opvang voor minderjarigen: De Switch, JEZ11, De Leemwinning en De Overstap. In totaal verblijven er zo'n 35 jongeren.

De Switch is een afdeling van jeugdhulpvoorziening De Wissel. Er verblijven acht meisjes van 14 tot 18 jaar. Meisjes kunnen ook als time-out in de afdeling geplaatst worden: een soort van interne time-out bij geblokkeerde trajecten in de andere afdelingen van De Wissel.

De begeleiding duurt ongeveer één jaar. Het doel is de meisjes intensief te begeleiden zodat ze kunnen overstappen naar minder intensieve hulpverlening.

JEZ11 is een deelorganisatie van de Vereniging Ons Tehuis voor Zuid-West-Vlaanderen. Ze begeleiden tien meisjes van 12 tot 18 jaar. Die kunnen er geplaatst worden voor zes maanden, één keer verlengbaar met nog eens zes maanden.

De Leemwinning is een afdeling van Jeugdzorg Emmaüs. Er zijn tien plaatsen voor jongens die bij hun opname tussen 12 en 18 jaar zijn. De duurtijd van het traject varieert. Soms verblijven er jongeren twee weken in crisisopname. Andere jongeren krijgen het lange traject opgelegd. Dat betekent dat ze er gemiddeld drie maanden residentieel verblijven met drie maanden intensieve opvolging met contextbegeleiding.

De Overstap is een afdeling van De Wingerd-bloei. Ze vangen zeven jongens op van 14 tot 17 jaar. De begeleiding duurt gemiddeld zes maanden en wordt uitgewerkt op maat van de jongeren. Dat betekent dat sommige jongeren bijvoorbeeld drie maanden in De Overstap blijven en drie maanden thuis opgevolgd worden. Of anderen bijvoorbeeld vijf maanden. Het is heel individueel maar wel elke keer met goedkeuring van de jeugdrechter.

Hulp in een besloten setting

De voorzieningen organiseren besloten opvang met het statuut van 'proeftuin'. In het nieuwe decreet jeugdsanctierecht zal dat mogelijk veranderen in de module beveiligde opvang.

Jongeren kunnen er alleen maar geplaatst worden door de jeugdrechter als er sprake is van een als misdrijf omschreven feit of als de rechter oordeelt dat de jongere de bescherming nodig heeft van de besloten opvang. Sommige jongeren stromen rechtstreeks in. Anderen hebben al een traject in de gemeenschapsinstellingen achter de rug.

Opvallend verschil met de gemeenschapsinstellingen is onder andere de kleinschaligheid van de afdelingen en dat ze ingebed zijn in een jeugdhulpvoorziening. De pedagogische visie van de jeugdhulpvoorziening weerspiegelt zich ook in hoe ze de besloten opvang invullen. Dat verklaart ook de verschillen in de werking van de andere private voorzieningen. Het is eigen aan het proeftuinstatuut. De experimenteerruimte die ze krijgen, is een krachtig instrument.

Vaststellingen

Onthaal

Het besloten karakter in de voorzieningen komt het meest tot uiting in de onthaalfase. Die fase duurt niet even lang in alle voorzieningen. Het doel is wel overal hetzelfde: jongeren op een rustige manier laten wennen aan de nieuwe omgeving, aan de groep en de begeleiding. Impulsen van buitenaf worden tijdelijk stopgezet.

“

Jongeren verblijven de eerste week en het eerste weekend in de voorziening. Ouders kunnen wel op bezoek komen. Na deze fase start het traject buiten de voorziening. Ze gaan weer naar school en stilaan kunnen bezoeken thuis opgebouwd worden.

”

Maandcommissaris De Leemwinning

Jochen Devlieghere, maandcommissaris
Proeftuin JEZ11

“

In JEZ11 doorlopen de meisjes een fasesysteem. Fase 1 is een strikt vrijheidsbenemende fase. In fase 2, 3, 4 en 5 krijgen de meisjes geleidelijk meer vrijheden zoals voor gsm-gebruik, vrije momenten en activiteiten buiten de voorziening. In welke fase het meisje zit, hangt af van haar eigen traject. De laatste fase is gericht op het traject na JEZ11. De begeleiders bereiden dat heel goed voor met de meisjes.

”

Maandcommissaris JEZ11

“

De eerste twee weken krijgen de meisjes een rustperiode om te wennen. Ze worden gestimuleerd maar niet gedwongen om mee te doen met het dagprogramma. In deze periode worden hun vrijheden beperkt. Gsm's zijn verboden en ze verlaten de voorziening niet alleen. Als er nog aansluiting is met onderwijs, gaan ze wel naar school.

”

Maandcommissaris De Switch

Infrastructuur

De voorzieningen zijn doorgaans huiselijk ingericht. Het gemeenschappelijk leefgroepsleven speelt zich af rond de keukentafel, de woonkamer, de ontspanningsruimte en de tuin.

Jongeren richten hun kamer in met spulletjes die voor hen belangrijk zijn. Kleren brengen ze mee van thuis. Daar zijn geen regels over. Op sommige plaatsen mogen ze bijvoorbeeld ook hun lakens van thuis meebrengen. Dan wordt de slaapkamer echt de eigen plek van de jongere, een anker- en rustpunt. Net zoals voor andere opgroeiende jongeren de eigen slaapkamer een belangrijke plek is.

Sinds dit jaar zitten de meisjes van JEZ11 in een nieuwbouw. Dat geeft meer mogelijkheden dan het oude gebouw. De inrichting, de indeling van de ruimtes, de keuze om wel of niet met gesloten tussendeuren te werken, wel of niet met omheining, gebeurde in overleg met directie, het begeleidersteam, de maandcommissaris en de jongeren. Ze kozen voor een omheining maar dan een die geïntegreerd is met de tuin.

Ook De Leemwinning heeft een soort van afsluithek waar een haag rond geplant werd nadat jongeren zegden dat De Leemwinning er door dat hek uitzag als een gevangenis.

Sociaal en pedagogisch kader

Relatie met opvoeders

Jongeren evalueren hun samenwerking met de opvoeders doorgaans positief. Natuurlijk zijn er al eens conflicten of discussies die uit de hand lopen. Sommige jongeren zeggen dat ze ruimte krijgen van de begeleiders om hun mening openlijk te zeggen, hun visie te geven. Dat wordt niet afgestraft of ze worden niet afgeblokt. Andere jongeren zeggen dan weer dat de begeleiders toch ook dicht op hun vel zitten. Dat ze controleren. Op die momenten voelen ze waarom de opvang 'besloten' heet. Begeleiders blijven bepaalde dingen van heel nabij opvolgen.

“

Die avond zijn er heel wat spanningen tussen de jongens. Ze juttten elkaar steeds meer op. Een van de jongens verliest zijn geduld en begint te roepen. De begeleider vraagt de jongen de leefruimte te verlaten. Ze gaan naar de ontspanningsruimte waar een grote boksbal hangt. De jongen reageert zich af. De begeleider blijft in de buurt maar houdt zich op de achtergrond. De woede zakt bij de jongen terwijl hij zich afreageert op de boksbal. Hij laat zien dat een gesprek op dat moment niet nodig is. De discussie wordt dan ook afgesloten.

”

Maandcommissaris De Leemwinning

Pedagogische handelingsruimte

De Commissie van Toezicht stelt vast dat de pedagogische benadering van de voorzieningen invloed heeft op bijvoorbeeld de relatie van jongeren met opvoeders, de participatieruimte van de jongeren, en de mate waarin jongeren het gevoel hebben dat hun vrijheden ingeperkt worden.

Leren omgaan met vrijheden

Het opzet van alle proeftuinen is hetzelfde: jongeren gecontroleerd begeleiden van een besloten naar een open regime. Jongeren krijgen vrijheden en worden ondersteund om daarmee om te gaan. Het is een leerproces met het oog op gedragsverandering, om recidive te vermijden met een sterke klemtoon op persoonlijke groei en ontwikkeling.

Jongeren stappen vrij snel over naar de fase van vrijheden maar ze worden wel van heel nabij opgevolgd. In JEZ11 kiezen ze eerder om met een fasesysteem te werken. Beslotenheid krijgt daar een striktere invulling in de verschillende fasen. Terwijl de andere drie voorzieningen de besloten opvang alleen de eerste dagen sterker invullen.

“

Jongeren voelen de eerste zes weken van fase 1 in JEZ11 aan als erg gesloten. Die strikte fase maakt ze onrustig. De volledige afsluiting van de buitenwereld is te ingrijpend en ze begrijpen niet altijd waarom dat nodig is.

”

Maandcommissaris JEZ11

“

Beslotenheid is soms verwarrend. Aan de ene kant merken we hier gelijkaardige dingen op als in de gemeenschapsinstelling. En aan de andere kant zijn er elementen van openheid. Dat is soms verwarrend als het gaat over de voorziening mogen verlaten, gsm-gebruik, contact met thuis en de weekendbezoeken. Pas op, we willen geen volledig gesloten maar wel een open voorziening.

”

Groepsgesprek in JEZ11

De begeleidersrol

In de vier proeftuinen valt de openheid op tussen het begeleidersteam en de jongeren. Ze bespreken alles open in twee richtingen. Er is een heel sterke en constante interactie. De begeleiders volgen het leven van hun jongeren van heel dichtbij op: hoe ze functioneren op school, hoe het er thuis aan toegaat, hoe de externe activiteiten verlopen, hun hobby's. De hulpverleningsrelatie is een persoonlijke relatie. De jongeren spreken de begeleiders bijvoorbeeld aan met hun voornaam en niet als meneer of mevrouw. Jongeren die doorstromen van een gemeenschapsinstelling, merken dat meteen op.

In elke voorziening spreken ook de begeleiders elkaar aan als er zich iets voordoet. Ze attenderen elkaar erop als ze wat kort reageren en ze overleggen even met elkaar voordat ze een beslissing nemen. Reflecteren over de eigen houding, beslissingsruimte en het effect ervan op de jongeren loopt als een rode draad door de begeleidershouding.

In De Leemwinning wordt de begeleidershouding ingevuld met de methodiek van de Nieuwe Autoriteit en Geweldloos Verzet van Haim Omer.

“

Je stelt de jongeren meer in hun recht, laat ze in hun waarde, behandelt ze minder als kind. Je vertrekt van het gedrag dat je voor ogen hebt en waar de kansen liggen. Je gaat het leerproces van de jongere niet overnemen. Dat vermijdt trekken en sleuren aan jongeren als die nog niet overal klaar voor zijn of als ze dat niet willen. Je werkt meer op langetermijndenken en introspectie.

”

Begeleider De Leemwinning

In De Switch is de werking gebaseerd op een uitnodigende structuur. De begeleiding engageert zich om vast te houden aan een duidelijke en intensieve structuur en dagindeling: op een vast tijdstip eten, een vast 'aperitiefmoment' in de vooravond, op een vast tijdstip ateliers waaraan meisjes mogen maar niet moeten meedoen. Die structuur geeft de meisjes hun leefomgeving vorm. Bovendien is de toepassing niet afhankelijk van de groepssamenstelling of het gedrag van de meisjes, maar wel van de houding van de begeleiding. Het dagprogramma gaat bijvoorbeeld altijd door, ook als de meisjes niet meedoen (dan is het alleen met begeleiders).

De Switch kiest bewust voor een uitnodigende in plaats van een dwingende structuur. Onder dwang functioneert niemand goed. Dwang roept weerstand op met risico op escalatie. Het gaat over wat de jongeren zelf zeggen en willen bereiken. Begeleiders gaan ze daarin ondersteunen, motiveren en faciliteren om hun doelen te bereiken en hun persoonlijke groei te bevorderen.

“

Elk meisje heeft een persoonlijke begeleider. Dat is nooit een leefgroepbegeleider. De rol van de persoonlijke begeleider is een objectief overzicht houden op elk levensdomein van de jongere: thuis, school, vrijetijdsbesteding, het leven in de leefgroep. Ook kan de persoonlijke begeleider neutraal interageren tussen de jongere en de leefgroepbegeleiders als er moeilijkheden opduiken. Vaak is hij of zij ook nog even in beeld als de jongere De Switch verlaat.

”

Maandcommissaris De Switch

Ook in JEZ11 en De Overstap staan de begeleiders heel dicht bij de jongeren. Ook daar valt de openheid op. Jongeren worden ondersteund

om in dialoog te gaan. Alle jongeren hebben er een eigen handelingsplan, afgestemd op hun mogelijkheden, noden en persoonlijke groei.

Het valt op dat alle voorzieningen veel autonomie en verantwoordelijkheid geven aan de jongeren. Die krijgen een sturende rol in hun eigen traject. Hun gedrag, houding, keuzes bepalen in welke mate ze welke 'vrijheden' krijgen. Bijsturen gebeurt niet door sancties op te leggen, maar bijvoorbeeld wel door enkele vrijheden terug te schroeven of aan te grijpen als een leerproces.

Leefregels

Elke voorziening hanteert regels en afspraken om het groepsleven vorm te geven. Opvallend en positief is dat het aantal regels beperkt blijft en dat de regels heel evident zijn. Het gaat ook over verwachtingen tegenover elkaar.

Daarnaast merkt de Commissie van Toezicht op dat jongeren veel inbreng hebben in de afspraken. De groepssamenstelling verandert soms en dat vraagt dan om nieuwe afspraken. In elke voorziening is dat van toepassing.

“

Regels die het samenleven niet faciliteren, zijn overbodig.

”

Verantwoordelijke De Switch

“

De voorziening werkt met een gedragspuntenkaart. Voor positief gedrag krijgen jongeren meer punten en uiteindelijk een beloning. Bij negatief gedrag wordt de beloning gewoon uitgesteld en er is geen systeem van minpunten. Jongeren zeggen me dat de gevolgen van de gedragspuntenkaart transparant zijn.

”

Maandcommissaris De Leemwinning

“

De groepssamenstelling is onlangs veranderd. Er verblijven nu meer meisjes van 13-14 jaar en dat merk je ook aan het gedrag. De uitnodigende, vrije aanpak werkt niet bij die doelgroep. Er kwamen meer incidenten. Samen met het begeleidersteam werd beslist striktere regels in te zetten, zoals: tijdelijk geen gsm's. De begeleiders leggen de groep ook uit waarom dat is. Bij dat tijdelijke gsm-verbod

mogen ze wel elke dag bellen naar iemand uit hun omgeving. Daarover spreken ze af met de begeleiders. Of de computertijd wordt ingeperkt. Samen met de meisjes zal dat geëvalueerd worden en als het opnieuw kan, verlaten ze de piste van de heel strikte regels ook weer.

”

Maandcommissaris De Switch

Sanctiebeleid

De voorzieningen passen wel sancties toe: kamermomenten, aangescherpte afspraken of verhoogd toezicht. Jongeren klagen dat aspect veel minder aan dan in bijvoorbeeld de gemeenschapsinstellingen.

“

Elke jongere heeft hier een individueel gedragsplan: een reeks afspraken met de vermelding hoe die gecontroleerd worden. Ook de vrijheden en beloningen die ze krijgen, staan daarin opgesomd. Dat wordt samen met de jongere afgesproken. Maar ook de gevolgen als ze de afspraken niet naleven, zijn duidelijk. Dat stuk wordt samen met de jongere en de ouders opgesteld.

”

Maandcommissaris De Leemwinning

Gaat de deur op slot?

Ook agressie-incidenten komen voor. Daar wordt op gereageerd met een sanctie in de vorm van bijvoorbeeld een time-out in de gemeenschapsinstelling of een kamerverblijf.

Opmerkelijk is dat buiten JEZ11 de drie andere voorzieningen geen afzonderingsruimte hebben. De afzonderingsruimte in JEZ11 wordt ook maar uitzonderlijk gebruikt. Alleen bij gevaar, nooit als sanctie. De tijd is beperkt en een begeleider blijft in de buurt buiten de afzonderingscel. Het contact wordt nooit verbroken.

Escalaties in agressie lijken veel minder voor te komen dan in de gemeenschapsinstellingen. De Commissie vraagt zich af hoe dat komt want uiteindelijk gaat het over dezelfde groep jongeren en als we kijken per leefgroepniveau is het ongeveer dezelfde samenstelling. Een acht- à tiental jongeren.

We zien daar verschillende verklaringen voor. Jongeren komen vaak al van een gemeenschapsinstelling en hebben al een traject doorlopen wat maakt dat zij zich anders opstellen tegenover de nieuwe voorziening. Of is het de

*Ibe Coeck, maandcommissaris
Proeftuin De Switch*

huiselijkheid die minder een gevoel geeft van in een instelling te zitten? Zijn het de beperkte regels en afspraken waardoor er minder gevit moet worden? Is het de openheid en de dialoog die minder het gevoel geeft in een dwingende structuur te moeten meedraaien? Of is het het contact met de buitenwereld (extern naar school gaan, vrijetijdsinvulling opbouwen, sneller bezoeken opstarten thuis) dat bepaalt dat jongeren minder 'vechten' tegen een structuur die vrijheden afneemt?

We vermoeden dat die verschillende aspecten op elkaar inspelen.

In de vier voorzieningen gaat de deur ook effectief minder op slot dan in de gemeenschapsinstellingen. De slaapkamers gaan niet vast. In JEZ11 is er een gesloten deur aan de gang van de slaapkamers. De achterdeuren in De Switch, De Leemwinning en De Overstap zijn los. In elke voorziening zijn er weglopers of jongeren die niet terugkomen na een weekendbezoek.

“

De vlucht van een jongere kan een de-escalierend effect hebben waardoor 'een open deur' ook op een belangrijke manier voor veiligheid kan zorgen. Het is maar hoe je het bekijkt.

”

Begeleider De Switch

“

Als ik het voel opkomen en moeilijk krijg, dan wil ik buiten kunnen. Daarmee bedoel ik niet op straat. Maar de leefgroep verlaten, buiten gaan staan en dat ze me dan even met rust laten. Al is het rennen, me afreageren, of eens kunnen roepen.

”

Jongere in JEZ11

Michèle Sneyers, maandcommissaris
Proeftuin De Leemwinning

Inspiraak

Elke voorziening organiseert ook een formeel inspraakorgaan voor de jongeren. De namen variëren van een bewonersraad, jongerenraad, groepsgebesprek tot een cirkelgesprek. Jongeren zeggen dat dat werkt.

Ze bespreken daar van alles en begeleiders en jongeren geven ook elke keer feedback aan elkaar. Er gebeurt overal een terugkoppeling van wat gevraagd is en er zijn ook al dingen veranderd door de feedback van de jongeren.

Zo heeft een instelling de computertijd aangepast: de jongeren mogen er direct na school op de pc, zodat wie dat wil zijn schooltaken meteen na school kan afwerken in plaats van op een verplicht avondmoment. Of de maaltijdlevering in De Leemwinning is afgeschaft. Vorig jaar klaagden de jongeren daar enorm over, vooral over de kwaliteit. Nu koken ze elke dag zelf. Of de uitstappen zijn gevarieerder, zoals eens gaan zwemmen.

Re-integratie

Doordat de contextbegeleiding en de contacten met thuis al vroeg in het traject opgestart worden, is het hele traject gericht op re-integratie. Dat is ook het uiteindelijke doel. Dat kan gaan over opnieuw naar huis gaan, autonoom wonen of overstappen naar een begeleidings-tehuis.

Re-integratie is meer dan alleen maar een verblijf na de voorziening. Contextgericht werken betekent in elke voorziening meer dan gezinsgericht werken. De voorzieningen begeleiden de schooltrajecten, zinvolle vrijetijdsinvullingen, talentontwikkeling en de uitbouw van sociale netwerken. Een integrale benadering zodat de jongeren beter aansluiten met de dagelijkse realiteit.

Aanbevelingen

De huidige besloten opvang bij private voorzieningen, valt onder het statuut Proeftuin. Het opzet was de voorzieningen experimenteer-ruimte te geven over hoe besloten opvang vorm kan krijgen. Dat verklaart de verschillen tussen de voorzieningen en waarom de Commissie van Toezicht moeilijk algemene aanbevelingen kan formuleren. Het werkkingskader is heel open en innovatief. Dat zal mogelijk wat veranderen. Het statuut Proeftuin verdwijnt en in verschillende private voorzieningen komen er opvangplaatsen bij voor 'beveiligend verblijf'. Het werkkingskader en de finaliteit ligt in die module mogelijk wel meer vast. Een toezicht op de uitbreiding van die plaatsen in de beveiligende opvang blijft nodig.

Net zoals vorig werkjaar zien we als Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten dat de vier proeftuinen het recht op informatie en het recht op menswaardige behandeling verschillend invullen.

Zo zien we een verschillend gebruik van afzonderingsruimtes of andere vormen van afzondering zoals kamerarrest of een time-out in een gemeenschapsinstelling. Kan dat voor jongeren zo verschillend ingevuld zijn, afhankelijk van de plek waar ze zitten?

Het recht op contact en informatie blijft ook anders ingevuld, afhankelijk van de plek. Gsm's zijn in de ene voorziening toegelaten en worden gezien als een onderdeel waar jongeren mee moeten leren omgaan. Een andere voorziening gebruikt de gsm of toegang tot internet bijvoorbeeld in het systeem van straffen en belonen.

De Commissie van Toezicht pleit ervoor om de rechtspositie van de jongeren in de besloten opvang maximaal te expliciteren over de private voorzieningen heen. Dat maakt voor de minderjarigen duidelijk waar ze recht op hebben en hoe hun rechten gewaarborgd worden. Zo streven we ook naar gelijke behandeling van de jongeren, los van de voorziening waarin ze terecht komen.

Naast een heldere rechtspositieregeling vragen we dat de proeftuinen hun ervaringen en expertise uitwisselen om de basisrechten van de jongeren volgens het decreet Rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp volop te garanderen:

- Hoe gaan we om met sancties en inperking van vrijheden?
- Welke soorten afzondering hanteren we? Afzonderingsruimte, kamerverblijven, time-out? Wordt dat dan ook geregistreerd? Zijn er voorwaarden aan verbonden?
- Hoe werken we maximaal contextgericht? Wat betekent dat voor de jongeren?
- Kunnen we het recht op inspraak en participatie nog verbreden?
- Zetten we genoeg in op het recht op informatie en waarborgen we maximaal het recht op contact met de buitenwereld?

Het is voor de Commissie van Toezicht niet duidelijk of er sinds het vorige jaarverslag uitwisseling was over die kernvragen. De Commissie blijft aandringen op die uitwisseling omdat die minstens uitnodigt om het eigen beleid voortdurend in vraag te stellen en vooral ook om de zoektocht naar de invulling of inperking van sommige rechten van jongeren niet als een alleenrecht van de voorziening te benaderen. Jongeren hebben recht op uitleg en verantwoording waarom sommige rechten ingeperkt worden.

Colofon

Open venster op gesloten en besloten jeugdinstituten Jaarverslag Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten 2019 Maart 2020

Redactie

Mhamed Bouhlib, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Hutten
Pieter De Loof, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt en maandbezoek Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard (Tongeren)
Lieven Calloens, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Wingene
Ibe Coeck, maandcommissaris Proeftuin De Switch (Holsbeek)
Annelien Coppieters, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Beernem
Jochen Devlieghere, maandcommissaris Proeftuin JEZ11 (Ieper)
Els Dumortier, ondersteunend maandcommissaris en maandbezoek Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard (Tongeren)
Hilde Florquin, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Grubbe
Eef Goedseels, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt
Denoix Kerger, maandcommissaris Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Ruiselede
Michèle Sneyers, maandcommissaris Proeftuin De Leemwinning (Mechelen)
Caroline Vrijens, voorzitter Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten
Inge Schoevaerts, secretaris Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten

Eindredactie

Inge Schoevaerts

Tekstredactie

Mark Van Bogaert

Concept en vormgeving

Spindokter

Foto kinderrechtencommissaris

Koen Broos

Foto's maandcommissarissen

Lies Willaert

Foto cover

pexels.com

Druk

Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever

Caroline Vrijens
Kinderrechtencommissaris
Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

ISBN: 9789077021415

Wettelijk depotnummer: D/2020/9680/001

Dit jaarverslag staat ook op www.cvtj.be en
www.kinderrechtencommissariaat.be.

Nota's

Handwriting practice lines consisting of 20 sets of three horizontal dotted lines.

Jaarverslag Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten 2019

Leven in geslotenheid vraagt het nodige toezicht. De Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten is een toezichtsorgaan voor alle gesloten en besloten Vlaamse instellingen waar jongeren verblijven. Het gaat om elf instellingen of afdelingen, verspreid over heel Vlaanderen. De Commissie bestaat uit maandcommissarissen die elke maand 'hun' instelling bezoeken. De maandcommissarissen zijn vrijwilligers die het reilen en zeilen in de instelling opvolgen. De Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten rapporteert via dit jaarverslag aan het Vlaams Parlement.

Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten

Leuvenseweg 86, 1000 Brussel
inge.schoevaerts@cvtj.be
02 552 41 32
www.cvtj.be

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstituten werd opgericht in de schoot van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat

Het Kinderrechtencommissariaat is een onafhankelijke instelling van het Vlaams Parlement